

N:o

28

A

G

O

N

A G O N

POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS RY
NORDLIGA FILOSOFISÄLLSKAPET RF
NORTHERN PHILOSOPHERS

4/2010
9. VSK.
7.12.2010

Puheenjohtajalta	s.3
Oikeus koulutukseen	Reijo Kupiainen s.4
Hilpeä ajatusleikki	Voitto Kuosmanen s.6
Arvot arvaamattomat	Juhani Niskanen s.8
Peloton rakastaja	Juhani Niskanen s.9
Nitä tieteenhistoria voisi olla?	Matti Ylipiessa s.10
Anna-Liisa Haakana - nuortenkirjailija vai moderni eräkirjailija?	Kati Kanto s.12
Nyt pitää lähteä väittelemään tohtoriksi	Virpi Yliraudanjoki s.16
Meänmaan filosofii - hiljasuus	Bengt Pohjanen s.18
Ett land utan historia	Juha Ruusuvuori s.20

Päätoimittaja
Niilo Nikkonen
Toimituksen osoite:
Kittiläntie 4690
97310 PATOKOSKI

AGON 28 toimituskunta:
Niilo Nikkonen
Sam Krause
Rainer Salosensaari
Taitto:
Niilo Nikkonen
Kuvat:
NN-arkisto, ellei toisin mainita
Kirjankannet kustantajilta

AGON numero 28
9. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Kustantaja:
AGON Pohjoinen filosofiyhdistys ry.
copyright AGON ja kirjoittajat
Paino:
Lapin yliopistopaino
ROVANIEMI

ISSN-L 1799-1781
ISSN 1799-1781
ISSN 1799-1900 (PDF)

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Lapin yliopisto
PL 122
ROVANIEMI
Puheenjohtaja:
Sam Krause
skrause@ulapland.fi
Sihteeri:
Helena Lääkkö
Rahastonhoitaja:
Rainer Salosensaari
rainer.salosensaari@ulapland.fi
<http://www.ulapland.fi/agon>

JÄSENMAKSUT 2010
Jäsenmaksu 15,- euroa
Opiskelijat, työttömät ja muut
vähävaraiset 10,- euroa
Kannatusjäsenyys 15,- euroa
Postitusmaksu 4,- euroa
Vuosikerta yhteisöille 30,- euroa

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Pohjolan Osuuspankki (POP)
F10756405020003533
BIC
OKOYFIHH

Jäsenhakemuksen ja osoitteen
muutoksen voi jättää pu-
heenjohtajalle sähköpostilla.
agon@ulapland.fi

PÄÄKIRJOITUS

Niilo Nikkonen

Oidipus akatemiassa

Kuten tunnettua filosofia on kaikkien tieteitten isä ja äiti. Yliopistojen taloudellisen autonomian lisääntyessä filosofia uhrataan paremmin tuottavien oppiaineiden puolesta. Lapset siis murhaavat vanhempansa ja ovat sokeita kuin kissanpen-
nut. Samaan aikaan puhutaan arvoista ja moraalista suureen ääneen monissa yhteyksissä. Arvot vain ovat näissä puheissa usein empiirisesti mitattavissa ja moraali on sitä, ettei jää kiinni housut nilkoissa.

Mitä kertoo ajasta ja yhteiskunnasta sivistyksen perusteitten hävittäminen? Ollaanko matkalla kohti henkistä pimeyttä? Pimeän keskiajan alkukohdaksi on usein mainittu Platonin akatemian sulkeminen.

“Bysantin keisari Justinianus I sulki Akatemian vuonna 529, koska hän halusi kieltää koko filosofian opetuksen — kristinuskon tultua valtionuskonnoksi filosofiaa oli alettu pitää turhana ja suorastaan haitallisena. Ajankohtaa on usein pidetty koko antiikin ajan loppuna.”

(http://fi.wikipedia.org/wiki/Platonin_Akatemia)

Helsingin yliopistossa on suunnitelmissa muuttaa jopa kuusikymmentä humanistista pääainetta pariaksi kymmeneksi opintosuuntaukseksi. Joensuusta on kadonnut filosofia ja oikeusfilosofia. Tampereella supistetaan ja meillä Lapin yliopistossa tehtiin leikkaus keväällä.

“Uudistus uhkaa sekä valinnan vapautta että karsii oppiainevalikoimaa, uskoo filosofian lehtori Thomas Wallgren.

- Oppiaineet perustutkintotasolla vähenisivät. Idea on, että meillä on liian paljon tällaisia tehottomia aineita kuten filosofia, jotka eivät ole riittävän hyödyllisiä, eivätkä valmista opiskelijoita työmarkkinoille, Helsingin yliopistossa työskentelevä Wallgren sanoo. “

23.11.2010 YLE http://www.yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/11/humanistit_jaamassa_yliopistojen_varainkeruun_jalkoihin_2158648.html

Toivon Wallgrenin harrastaneen ironiaa lausunnossaan. Mutta Lapissa virtaviivaistetaan ja visioidaan.

http://www.yle.fi/alueet/lappi/2010/11/lapin_yliopisto_eroon_viimeisesta_laitoksesta_2168587.html

“Lapin yliopisto haluaa eroon viimeisestään laitoksestaan. Rehtori Mauri Ylä-Kotola kertoo, että sosiaalityön laitoksesta tulee ensi vuonna joko sosiaalityön alojen instituutti tai se sulautetaan yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan. Rehtori Mauri Ylä-Kotola kertoo, että laitosten ongelma yliopiston hallinnon kannalta on ollut niiden liian suuri itsenäisyys. Ylä-Kotolan mukaan laitosten poiston tavoitteena onkin ollut tehdä yliopistosta yhtenäisempi. Akatemiaprofessori Pertti Alasuutari on todennut, että yliopistolaitokset ovat kuin yksityisyrittäjien toimistohotelleja, ja Lapin yliopiston rehtori kertoo olevansa samaa mieltä. “

On jotain perin säälittävää ja mitätöntä, kun rehtorit ja professorit ryhtyvät käyttämään liike-elämän kieltä. Aivan kuin pikkupojat, jotka tulevat maalta kaukunkin ja opettelevat ensimmäisenä isojenpoikien kielen saavuttaakseen hiekkalaatikkouskottavuuden. Toivottavasti huoneistohotellit eivät muutu tuntihotelleiksi.

Ei tällainen kehitys hyvältä vaikuta – tämä on barbariaa. Onko filosofian turvapaikka turuilla ja toreilla, hämyisissä kapakoissa ja opiskelijabokseissa? Ehkä filosofia tarvitseekin eriyttämistä akateemisista kehyksistä löytääkseen jälleen sen omimman tehtävänsä olla itsestäänselvyyksien kyseenalaistaja ja typeryyksien paljastaja.

PUHEENJOHTAJALTA Viimeistä viedään

Sam Krause

Käsillä on viimeinen puheenvuoroni yhdistyksemme puheenjohtajana, minkä vuoksi on syytä luoda muutama silmäys meneeseen. Joku ehkä odottaa testamenttia, mutta sitä tästä tuskin tulee. Ei tullut aikanaan sitä isällisyyttäkään, jota ensimmäiseltä palstaltani tahdottiin. Olen tyytyväinen, jos olen karkottanut isällisyyden AGONista.

Yhdistyksen säännöissä määritellyt keskeiset tehtävät ovat filosofianharrastajien yhdyssiteenä toimiminen, yleisen mielenkiinnon lisääminen filosofiaa kohtaan sekä filosofian kehittäminen elävänä perinteenä. Nähdäkseni tehtävissä on onnistuttu kohtalaisen hyvin. Jäsenluettelossa on kahdeksisenkymmentä asianharrastajaa, mitä täytyy pitää pohjoisen oloissa suurena määränä. Julkiset keskustelumme ovat herättäneet yleistä mielenkiintoa sekä elävää harrastusta filosofian perinnettä kohtaan. Ensi kevääksi on luvassa perinteeseen syvällisesti pureutuvia keskustelutilaisuuksia ja syksyksi monenlaista kiinnostavaa AGONin kymmenvuotisjuhlien yhteydessä. AGON-palkinto on yksi väline huomion kiinnittämiseksi filosofisesti merkittäviin puheenvuoroihin. Sitä tuleekin kehittää kulttuuripalkintona eikä yhdistyksen sisäisenä ansiomerkkinä.

Täytyy kuitenkin todeta, että filosofinen keskustelu näillä kairoilla on yhä luonteeltaan ajoittaista ja katkonaista. Ikävä kyllä paikkakunnan yliopisto on julkisuudessa profiloitunut suorastaan filosofiakielteiseksi. Toivottavasti yliopiston väki jaksaa silti ponnistella laajempien opiskelijapiirien saamiseksi mukaan filosofian opintoihin. Suotuista ennen on filosofianopiskelijoiden ainejärjestön Filos ry:n toiminnan käynnistyminen uudelleen.

AGONin saavutuksiin voidaan lisäksi lukea avaran filosofiakäsityksen pitäminen esillä tilanteessa, jossa akateemista maailmaa hallitsevat analyttisen filosofian valtakaudella syntyneet käytännöt ja puhutavat. Hieman surkukupaisana episodina on jäänyt mieleeni erään korkeasti oppineen juristin epäily siitä, että AGONissa olisi kysymys enemmän politiikasta kuin filosofiasta. Ehkä hän säikähti sitä, että muutama AGONin keskustelutilaisuus on käsitellyt poliittisia aiheita. En tiedä onko mahdollista saada hänet käsittämään, että kulloinkin harjoitettavan politiikan kriittinen tarkastelu ei ole filosofialle tabu vaan tehtävä. Vastavirtaan ajattelija leimautuu helposti vastakkaisen puoluepoliittisen näkemyksen edustajaksi, mutta sellaisesta ei pidä lannistua. Reinhard Brandtin mukaan akateemisessa kantilaisessa filosofiassa on erityisesti vuoden 1933 jälkeen säännönmukaisesti vältetty kosketelemasta politiikkaa ja poliittista ekonomiaa. Aiemmin sen sijaan kantilaista valistuksen ideaa sovellettiin johdonmukaisesti myös talous- ja finanssimaailmaan. Nykytilanteessa meidän on syytä palata ennen Hitleriä vallinneeseen käytäntöön.

Kuluneen syksyn filosofinen huippukohta oli Lapin yliopiston filosofian oppiaineen järjestämä lokakuinen symposion, jonka teemana oli oikeudenmukainen yhteiskunta. Tämä antiikin aikana niin tärkeä aihe on ollut syrjässä viime vuosina, kun sitä olisi nimenomaan täytynyt pitää esillä yhteiskunnan muuttuessa yhä epätasa-arvoisemmaksi ja vahvemman etua ajavaksi. Ehkä symposion herkisti silmiäni, sillä sen jälkeen kaikki tiedotusvälineet näyttivät käsittelevän yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta.

Suomen Kuvalehden numerossa 41 esiteltiin eduskunnan valiokuntien suljettujen ovien takana tekemää työtä ja erityisesti asiantuntijoiden kuulemismenettelyä. Näyttää siltä, että elinkeinoelämä on valjastanut puolelleen lähes kaikki parhaat asiantuntijat ja lahjakkaimmat tutkijat. Tällä tavoin hyväosaiset tiivistävät rivinsä ajaakseen entistäkin tehokkaammin omia intressejään. Valistunut lukija miettii entistä tarkemmin kirjoittelun taustoja, kun esimerkiksi Yle julkaisee verkkosivullaan Veronmaksajain keskusliitto -nimisen lobbarin kannanoton verotukseen aivan sellaisenaan, ikään kuin uutistekstinä.

Lokakuussa kävi ilmi, että valtion tuottavuusohjelma eli väen vähentäminen julkiselta sektorilta on vain lisännyt valtion menoja. Talous ja yhteiskunta -lehden numerossa 3 kansantaloustieteen professori Matti Tuomala ruotii maamme viimeaikaisista talouspolitiikkaa. Miksi ummistamme silmämme siltä, että talouskasvu ei enää hyödytä kaikkia? Päättäjät ja virkamiehet ovat osanneet käyttää hyväkseen taloustieteen sisäisiä erimielisyyksiä ja erittäin valikoivasti hakeneet tutkimuksesta tukea ajamalleen intressipolitiikalle.

Samoihin aikoihin tuli julkisuuteen tieto, että Euroopan unioni vaatii Suomea vähentämään köyhien määrää 150 000:lla samalla kun Suomen hallitus ei ole havainnut mitään hälyttävää köyhyysongelmaa. On kiistatonta, että eriarvoisuus lisääntyy väistämättä, jos tasa-arvoa ei pyritä lähtökohtaisesti edistämään kaikessa julkisessa toiminnassa. Tätä ei ole riittävästi huomioitu hallinnossa ja lainvalmistelussa, olipa kysymys vaikkapa terveydenhuollon käyntimaksuista, ajokortin kallistumisesta, epäonnistuneesta postilakiesityksestä tai omakotiasujen selviytymisestä nousevien lämmityskulujen kanssa. Filosofisesti ajattelevan ihmisen velvollisuutena tässä tilanteessa on nostaa esille humaania näkökulmaa hallinnollisen tehostamisajattelun rinnalle. Valistuksen tehtäviin kuuluu kokonaisvaltaisen järjenkäytön saattaminen kapean rationaalisuuden tilalle, vaikka Adorno ja Horkheimer kuvittelivat asian olevan jokseenkin päinvastoin. (Myös vanhoillinen historioitsija Matti Klinge kävi Helsingin Sanomissa 18.10. sitä vastaan mitä pitää valistuksena, mutta hänen harhailunsa jääkööt omaan arvoonsa.)

Uskonto nousi syksyn puheenaiheeksi, kun Ajankohtaisen kakkosen homoilta aiheutti vilkasta eroamista evankelisluterilaisesta kirkosta. Miksi pitäisi harmitella sitä että kirkkoon jäävät juuri ne, jotka ovat rehellisesti kirkon opin kannalla? Eihän kirkko ole ensisijaisesti avioliittopalvelujen tuottaja vaan hengellinen yhteisö. Eronneet lienevät suureksi osaksi niitä, jotka ovat murosikäisinä vain yhdenmukaisuuden paineen vaikutuksesta toistaneet kuorossa uskontunnustuksen. On hyvä asia, jos rehellisyys tässä suhteessa edelleen lisääntyy. Toisaalta sekä kirkkoa että kirkosta eronneita varmasti surettaa se, että jäsenten vähentyessä kirkolle jää entistä vähemmän varoja diakonia- ja auttamistyöhön. Nyt kirkon ja siitä eronneiden tuleeikin yhdessä voimakkaasti painostaa julkista valtaa, jotta se alkaa tehdä velvollisuutensa vähäosaisia kohtaan.

OIKEUS KOULUTUKSEEN?

Reijo Kupiainen

50.000 opiskelijaa ja yliopiston henkilökuntaan kuuluvaa osoitti lokakuun 10. päivä Lontoossa mieltään koalitiohallituksen suunnitelmille nostaa yliopistomaksujen katto 9.000 puntaan (n. 10.500 •) vuodessa. Eihän se ilmaista ole nytkään, mutta korotus on selvä merkki siitä, että veronmaksajien rahoja ei haluta käyttää korkeakoulutukseen. Hallituksen avainsana on "reiluus": tässä tapauksessa se maksaa joka opiskelee.

Yliopistot ovat reagoineet mielenkiintoisella tavalla. Lähes kaikki ovat valmiita nostamaan lukukausimaksun kattoon asti jotta ei tulisi leimatuksi "ale-yliopistoksi". Lisäksi suunnitelmissa on nostaa pääsyvaatimuksia oikeuttamaan lukukausimaksujen maksimia: parasta koulutusta parhaalla hinnalla vain parhaimmille. Luksustuotteesta ei makseta vain tuotteesta, vaan myös sen hinnasta, kuten vanha sosiologinen totuus kuuluu.

Hallituksen puolustus lukukausimaksukaton nostolle on, että opiskelijat maksavat opiskelunsa ikään kuin jälkikäteen, kun palkkapussi alkaa valmistumisen jälkeen lihoamaan. Ellei työtä löydy, yhteiskunta maksaa. Luottamus hallitukseen ei kuitenkaan ole kovin korkealla. Erityisesti nykyinen varapääministeri, Liberaalidemokraattien Nick Clegg, joutuu väentelehtimään vaivautuneesti, kun sattui ennen vaaleja allekirjoittamaan lupauksen että yliopistomaksuihin ei kajota. Lehdissä vitsaillaan Cleggin kustannuksella: "Otatko kultaseni teetä vai kahvia aamiaiseksi. Teetä vastaa Clegg. Kun vaimo tuo teen Clegg ilmaiseekin haluavansa mieluummin kahvia. "Mitä ihmettä oikein haluat?" kyselee vaimo ja Clegg selittää, että on aivan eri asia tahtoa teetä etukäteen. Tässä reaalisessa tilanteessa kaikki on muuttunut eikä aikaisempi valinta ollut järkevä.

On syytä kysyä miten demokratia oikein toimii ellemme vaalikamppailun aikana voi luottaa ehdokkaiden sanaan. Millä mandaatilla hallituksessa siis asioista päätetään? Opiskelijoiden suuttumus puhkesi mellakaksi ja osa joukosta valtasi Konservatiivipuolueen puoluetoimiston. Keskustelua riittää vielä pitkään mielenilmaisun rajoista. Mielenosoittajien viesti on: katsokaa mitä tapahtuu kun ihmiset saavat tarpeekseen ja suuttuvat. "Me tiedämme että marssi pisteestä A pisteeseen B ei johda mihinkään. Sillä pääsee sanomalehden etusivulle mutta siinä kaikki. Nyt olemme saaneet tukea ympäri maailman" sanoo yksi mielenosoittajista.

Hallitus on saamassa kovaa kovaa vastaan. Suomessa yliopistouudistus tapahtui rauhallisissa merkeissä. Yliopistomaksut ovat vasta puheessa. Joka tapauksessa kaikkialla on nähtävissä ekonominen ajattelutavan ylivalta johon myös koulutusta ja kasvatusta taivutetaan. Tunnettu Itä-Suomalainen autokauppias Yrjö Laakkonen, joka on myös Itä-Suomen yliopiston rahoittajia, on julkisuudessa epäillyt filosofian hyötyä ja paikkaa yliopistossa. "Kyllähän filosofiakkin sinänsä on mukavaa ajankulua ja filosofit ovat mukavia miehiä - tunnen heitä muutamia - mutta ehkäpä Suomi muu-

taman vuoden eläisi, vaikka [opetuksessa] pidettäisiin vähän taukoakin", toteaa Laakkonen. Ja kas kummaa, Itä-Suomen yliopistosta päätettiin lakkauttaa kuusi oppiainetta, myös filosofia ja oikeusfilosofia.

En väitä, enkä usko, että Laakkonen olisi painostanut yliopistoa. Hänen edustamansa ekonomis-utilitaristinen ajattelutapa on laajemmalla ja hallitsee yhteiskuntaa. Britannian lukukausimaksu-uudistusta ja Laakkosen ajattelua yhdistää ainakin se, että koulutus ja ajattelu halutaan sitoa yhteiskunnan palvelukseen juuri ekonomistisella tasolla. Britanniassa siivotaan köyhät ja vääriä oppiaineita opiskelevat pois yliopistoista. Kuka lähtee opiskelemaan filosofi-

aa tai muita pili-pali -oppiaineita ja ottaa sitä varten kymmenien tuhansien lainan? Suomessa myös panostetaan yri-

tysten ja yliopistojen "yhteiskuntasuhteisiin" ja jonain päivänä avuksi tulevat myös lukukausimaksut.

Olen joskus miettinyt sitä mitä tarkoittaisi jos lukukausimaksut muuttavat oppilas-opettaja -suhteen asiakassuhteeksi. Asiakkaalle luodaan tyypillisesti palveluja, joita hän käyttää tarpeidensa tyydyttämiseksi. Asiakas on kuluttaja, joka haluaa vastinetta rahoilleen ja asettuu täysin ekonomistiseen kiertoon. Sijoituksille on tultava lisäarvoa mutta riittääkö sellaiseksi tiedollinen tai sivistyksellinen lisäarvo vai onko sen konkretisoiduttava työpaikoiksi ja pehmeäksi palkkapussiksi? Immanuel Kant kuvaili esteettistä "kulutusta" aikoinaan ikään kuin taloudellisen kulutuksen perver-

Kuva: J Suoranta

Reijo Kupiainen (Ph.D.)
Visiting Academic, Centre for the Study of
Children, Youth and Media, Institute of
Education, University of London
Post Doctoral Researcher (Academy of
Finland), University of Tampere,
Dept. of Journalism and Mass
Communication

sioksi. Taiteesta nauttiminen ei vähennä taideteoksesta mitään vaan jättää sen paikalleen ja mielisuosioomme. Tässä mielessä se poikkeaa muusta kulutuksesta joka aina tuhoaa kulutuksen kohteen: juomme oluemme ja syömmme ruokamme. Mutta miten kulutetaan opetusta? Onko sen muututtava työpaikoiksi ja yhteiskunnan hyväksi?

Kuulun itse vielä sukupolveen, joka ajatteli koulutuksen ja kasvatuksen olevan kaikkien ihmisten oikeus ilman selvää hyötynäkökulmaa. Tuskin olisin koskaan lähtenyt opiskelemaan filosofiaa jos olisin ajatellut että koulutuksen pitää johtaa ”oikeisiin ammatteihin”, kuten Laakkonen toteaa.

Koulutus ja kasvatust on kaikki mikä erottaa ihmisen muusta luomakunnasta. Ihminen on täysin suojaton kun hänet otetaan kasvatukseen ja kulttuurin piiriin ja koulutaan yhteiskunnan jäseneksi. Kasvatus ja koulutus on ihmisen välttämätön osa, jokin joka vasta tekee ihmisen, kuten klassisessa humanismissa ajateltiin. Renessanssiajattelija Pico della Mirandola ylistää ihmisen arvokkuutta sanoen ”oi, Isä Jumalan korkeinta jalomielisyyttä, ihmisen korkeinta ja ihmeellistä onnea! Ihminen saa sen mitä valitsee, ja hän saa olla sitä mitä toivoo.” Tämä valinta on kasvatuksen ja koulutuksen ansiota tietojen karttuessa ja ihmisen rakentaessa itseään pala palalta. Siksi koulutus on ihmisen oikeus, oikeus onneen valita itsensä.

Mutta turha tässä on jauhaa sivistysihanteesta ja sivistysyliopistosta kun sellaisia ei enää ole. Ekonomis-utilitaristisen hegemonian historia on kuitenkin tavattoman lyhyt ihmiskunnan historiassa ja tulee sellaiseksi todennäköisesti jäämäänkin. Maapallon materialistiset rajat ovat yksinkertaisesti vastassa. Sarah Palin on kuulemma todennut, että jatkuvan kasvun epäileminen on Jumalan tahdon vastaista, joten tuolta puolen on odotettavissa vielä kylmää kyytiä.

Ehkäpä filosofien ei enää pitäisi olla ”mukavia miehiä”. Englantilaiset ovat nostaneet esiin viime vuosisadan lopun lakot ja epätoivon: kansa radikalisoituu kun vaihtoehtoja ei enää ole.

Uutisista poimittua

Pari päivää siitä, kun sain Reijo Kupiaisen tekstin, sain lukea samasta aiheesta suloisessa Suomessamme.

Kalevan verkkolehti 16.11.2010

http://www.kaleva.fi/uutiset/lajunen-kannattaa-lukukausimaksua-yliopistoon/878059

”Oulun yliopiston rehtori Lauri Lajunen kertoi eilen illalla A-Tuubin Silminnäkijä -ohjelmassa kannattavansa lukukausimaksuja yliopistoihin. Lajunen ehdotti maksuksi esimerkiksi tuhatta euroa per lukuvuosi. Lajusen mielestä maksulla ei tulisi olemaan varsinaista merkitystä yliopiston talouteen, mutta se karsisi hänen mielestään koulusta turhaan kirjoilla olevat opiskelijat. Lajusen kommentit eivät saa opiskelijoiden tukea.”

Lajunen kiirehti samana päivänä kiistämään asian ja väitti puheitaan tulkintun väärin. Hän kieltää kuin Pietari hiilivalkealla väittäen vain halunneensa avata syvällisempää keskustelua.

Kuitenkin jo 29.11. saan lukea jälleen Kalevasta, että Oulun yliopisto kaavaillee lukukausimaksuja – tosin tällä kertaa EU:n ja ETA:n ulkopuolisille opiskelijoille. Siitä se lähtee juoksuhaudan vyörytys.

Samaan aikaan Britanniassa on mielenosoituksia useissa yliopistoissa ja Kajaanin entisen yliopistoyksikön opiskelijat vaativat Lajusen eroa.

NN

Filos ry:n syyskokous ja uudelleenjärjestäytyminen

25.11. pidettiin Lapin yliopiston filosofian opiskelijoiden ainejärjestön Filos ry:n syyskokous, jossa valittiin hallitus sekä päätettiin toimintasuunnitelma tulevalle kalenterivuodelle. Hallitukseen kuuluvat:

Paavo Kässi - puheenjohtaja
Tiina Meriläinen - varapuheenjohtaja
Anne Hyyryläinen - sihteeri
Ville Koski - jäsen
Joonas Horsma - jäsen
Niko Väistö - jäsen
Markus Korjonen - jäsen

Toimintasuunnitelmassa tulevan vuoden tapahtumiin kuuluvat lukupiirien järjestäminen sekä muu filosofian opiskelua ja harrastamista tukeva toiminta. Tarkoituksena on monipuolistaa filosofian opiskelua ja kehittää yliopiston sisällä keskustelumahdollisuuksia yhteisen toiminnan kautta. Yhdistyksen on myös tarkoitus olla yhteistyössä muiden filosofisten yhdistysten ja ainejärjestöjen kanssa. Syksyn kiireiden helpottuessa keväällä Filos järjestää lukupiirejä. Tarkoitus on vakiinnuttaa toimintaa siten, että Filos pysyisi jatkossakin toiminnassa kiinnostuneiden toimesta.

Yhteystiedot

Paavo Kässi
pkassi@ulapland.fi
puh. 040 838 7276

Väistyykö hyvinvointiyhteiskunnan hyväksikäyttömoraali voimistuvan post-teollisen ajan moraalin tieltä?

Aluksi

Hyvinvointivaltion rakentaminen oli oikeuksien rakentamisen ja turvaamisen projekti. Valtio asettui tuolloin yksilön ja ryhmien suojaksi hyväksikäyttöä vastaan säätämällä sosiaalisia, taloudellisia, kulttuurisia ja poliittisia oikeuksiksi turvaavia lakeja. Nyt eletään ns. hyvinvointiyhteiskunnassa, jossa puhe oikeuksista on laitettu sivuun. Nyt puhutaan velvollisuusmoraalista, johon vetoamalla halutaan siirtää vastuu yksilölle ja hänen lähipiirilleen. Vuoden 2010 näyttämöltä katsottuna suunta näyttäisi olevan, että velvollisuudet koskevat kansalaisten enemmistöä. Oikeuksia näyttäisi jäävän hyvinvointiyhteiskunnan eliitille, joka saa maksimoida etujaan käyttämällä hyväksi poliittisia ja taloudellisia instituutioita.

Mitä tapahtuu velvollisuusmoraalia toteuttavan kansalaisen oikeuksille hyvinvointiyhteiskunnassa? Käykö niin, että hän menettää oikeuden työhön, kohtuulliseen toimeentuloon, koulutukseen, riittävään lepoon, lapsuuteen ja ylipäänsä oikeuteen olla ihminen? Asian tarkastelukulmaksi siirtymä hyvinvointivaltion ajasta hyvinvointiyhteiskunnan aikaan antaa käsitteen siitä, mitä oikeuksille on tapahtumassa. Menossa on kuitenkin suurempi yhteiskunnallinen, taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen murros, jota vasten asiaa on syytä tarkastella. Kysymys nimittäin on teollisen aikakauden väistymisestä lopullisesti jälkiteollisen ajan tieltä.

Hyvinvointiyhteiskunta asettuu muutostarkastelussa väli-vaiheeksi matkalla post-teolliseen aikaan¹, jossa ajattelu- ja toimintatavat tulevat olemaan radikaalisti toiset kuin teollisen ajan. Näyttää siltä, että hyvinvointiyhteiskuntaprojekti, joka suosii hyväksikäyttömoraalin tunkeutumista läpi yhteiskunnan, asettui antiteesiksi hyvinvointivaltiolle, joka oli suopeahko ihmisten väliselle veljeydelle. Hyvinvointiyhteiskunnan moraaliala vartioimaan on kehitetty valtavat hallintokoneistot ja -rakenteet. Lisäksi moraaliala varmistamaan on kehitetty massiiviset hallintavälineet kuten strategia-, laatu-, johtamis- sekä teknologiset hallintakäytännöt. Hallitsemispyrkimyksistä huolimatta hyvinvointiyhteiskunnan ajattelu- ja toimintatavat näyttävät jälkeenjääneiltä ja ikään kuin maailmaan unohtuneilta voimistuvan post-teollisen kulttuurin eetosta vasten tarkasteltuna.

Kohti post-teollista moraaliala

Suuret yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset tiivistyivät vaihtuviksi kertomuksiksi. Muutoksessa vanha alkaa ohentua, uusi voimistua ja myös uuden haastava alkaa tulla näkyviin pikkuhiljaa voimistuen. Rajat eri kehitysvaiheiden välillä eivät ole selvät, vaan limittäiset ja päällekkäiset. Feodaaliyhteiskunnan muuttuminen teolliseksi yhteiskunnaksi oli pitkä prosessi. Teollisen aikakauden vaihtuminen post-teolliseksi on kestänyt vuosikymmeniä, ja edessä on vielä tuskallinen - hyvin-

vointiyhteiskunnan vaiheeksi kutsuttu - murros uuden aikakauden esiinmarssissa.

Teollinen aikakausi, joka Suomessa pääsi vauhtiin 1900-luvun aikana, oli nousevan kapitalismin aikaa. Kapitalismin luonteeseen sisältyy hyväksikäytön ajatus. Hyväksikäyttöpyrkimyksessään se asettaa vastakkain työn tekijän ja työn teettäjän sekä ihmisen ja luonnon. Jotta hyväksikäyttö ei olisi tuhonnut työn tekijää ja kansalaista, hänen suojakseen alettiin säätää hyväksikäyttöä hillitseviä lakeja. Myöhemmin myös luontoa alettiin suojata kapitalistiselta hyväksikäytöltä. Hyvinvointivaltion rakentaminen II maailmasodan jälkeen olikin oikeuksien ja turvan rakentamisen aikaa hyväksikäytön estämiseksi. Hyvinvointivaltiota voi näin pitää myös sivilisoitumisen sekä solidaarisen moraalin kehittymisen aikana.

Näyttää siltä, että hyvinvointiyhteiskunta asettuu aikakausien väliin ja virittyy eräänlaiseksi antiteesiksi hyvinvointivaltiolle. Se suosii ihmisen hyväksikäyttöä ja haluaa hävittää markkina-ajattelun avulla solidaarisuuteen perustuvat suhteet maailmasta. Väitän, että teollinen aika ohenee ja purkautuu hyvinvointiyhteiskunnan kautta lopulta post-teolliseksi ajaksi. Kysymys on hiljaisista vallankumouksista, joita ei voida padota vaan ne purkautuvat ennen pitkää ”asioiden voimasta”. Muutosprosessit toimivat uuden aikakauden kättilönä, ja muuttavat samalla ihmisten ajattelu- ja toimintatapoja.

Mitä muutossuuntia on ilmassa, joiden avulla tapahtuvan muutoksen voisi perustella? Menossa on muutos työn ja pääoman vastakkaisuudesta kohti vastakkainasettelun purkautumista. Muutos merkitsee hyvästijättöä teollisen ajan ismeille, kuten kapitalismille ja neoliberalismille. Työn ja pääoman jännite purkautuu, koska omistaminen on menettämässä lumonsa ja katse on suuntautumassa käyttöoikeuteen. Myös tekijänoikeudet ja tuotesuojat ovat purkautumassa, koska nyt aletaan jo nähdä, että kaikki tuotteet ovat yhdessä kulttuurisesti tuotettuja.

Omistamisen merkityksen väheneminen merkitsee ihmisen vapautumista materialismin otteesta. Ihmiset etsivätkin yhä kiivaammin elämäänsä mielekkyyttä ja onnea aineellisen vaurauden ulkopuolelta. On menossa muutos, joka antaa tilaa degrowth – ja schumacherilaiselle pieni on kaunista -ajattelulle taloudellisessa toiminnassa. Muutokset merkitsevät sitä, että yhteisöjen ja yhteiskunnan moraalinen perusta alkaa radikaalisti – juuriin menevästi - muuttua. Näyttää kovasti siltä, että post-teollisessa maailmassa vastakohtaisuuksien aika on vihdoin ohi.

Suurin muutosprosessi matkalla teollisesta post-teolliseen maailmaan onkin moraalin ja oikeudenmukaisuuskäsityksen muutos. Tärkeää uudessa esiin murtautuvassa arvoperustassa näyttää olevan vahva moraalinen perusvire; se ettei kenelläkään ole omaa etuaan ajaessaan oikeutta hyväksikäyttää toista ihmistä, se ettei kenelläkään ole oikeutta ottaa omaan käyttöönsä yhteisesti tuotetusta vauraudesta enempää kuin mikä on kohtuullista. Hyväksikäyttömoraalista katse on kääntymäs-

sä ihmisvelvollisuuksien suuntaan. Kun ihmistä ei tarvitse suojella hyväksikäytöltä, katse suuntautuu luontevasti ihmisen velvollisuuksiin. Post-teollisessa yhteiskunnassa oikeudenmukaisuus ymmärretään jo globaalina ja yhteisöllisenä oikeudenmukaisuutena. Kestävää ja samalla oikeudenmukaista maailmaa rakennetaan moraalisten velvollisuuksien varaan; velvollisuus toista ihmistä, kulttuuria, ja luontoa kohtaan.

Hyvinvointiyhteiskunta tukee hyväksikäyttömoraalia

Siirtyminen hyvinvointivaltiota hyvinvointiyhteiskuntaan on merkinnyt moraalien ja sen taustalla olevien ihmiskäsitysten radikaalia muutosta. Hyvinvointivaltio rakentui ideaalisten - vapaus, veljeys ja tasa-arvo - arvojen varaan. Katse kohdistui ihmisen kasvuun, hänen mahdollisuuteensa kehittyä ja nousta ylöspäin sosiaalis-taloudellisesta lähtöasemastaan. Hyvinvointiyhteiskunnassa katse ihmiseen on toinen. Yhteiskunta vie ihmisen markkinatorille kauppaamaan itseään kuin halpa prostituoitu tai yliopiston rehtorin kerjäämään eliitiltä rahaa kuin Romanian romani Helsingin kadulla. Hyvinvointiyhteiskunnassa on yksi jumala, raha, ja sen moraalit rakentuu raadollisten arvojen varaan. Se kohdistaa katseen ihmisen yöominaisuuksiin, joita se suosii taloudellisissa ja muissa yhteiskunnallisissa järjestelyissä. Hyvinvointiyhteiskunnan politiikassa uskotaan, että yhteiskunta uudistuu näin ja saa dynamiikkaa talouteen ja toimintaan. Tosiasiassa dynamiikka ei ole syntynyt eikä vaurautta ole tihkunut taloudellisen eliitin toiminnan tuloksena yhteiskunnan sosiaalis-taloudellisissa rakenteissa alapäin, päinvastoin on tapahtunut niin, että "leipäjonot" ovat pidentyneet ja köyhien määrä on koko ajan kasvanut. Käytännössä hyvinvointiyhteiskunnan politiikka on etäännyttänyt lähtötasoltaan erilaisia sosiaalis-taloudellisia ryhmiä.

Hyvinvointivaltio pyrki ratkaisemaan hyväksikäyttökysymyksen universaalien oikeuksien avulla. Hyvinvointiyhteiskunnassa hyväksikäyttökysymys siirretään yksilön ratkaistavaksi. Asian varmistamiseksi yksilöä tukevia järjestelyjä on heikennetty; yhteisöjen toimintaa on markkinahenkistetty ja ayliikkeen mahdollisuuksia suojata jäseniään on systemaattisesti heikennetty. Äärimmillään on käynyt niin, että valtio on vastuullistanut kaikista heikoimmassa asemassa olevat jäsenensä. Samaan aikaan valtion pyrkimys on ollut vapauttaa kaikesta sosiaalisesta vastuusta yhteiskunnan kaikkein parhaimmalla asemalla ja tilanteissa olevat kansalaiset.

Hyvinvointiyhteiskuntapolitiikassa on esillä voimistuva puhe yksilön velvollisuuksista. Kysymys on politiikasta, jossa halutaan vahvistaa velvollisuuksia ja heikentää ihmisen suojaa hyväksikäyttöä vastaan. Juuri tästä asiasta kansalaiset ovat olleet huolissaan viimeiset pari vuosikymmentä. Puhe velvollisuusmoraalista ehkä ennakoii post-teollista aikaa, mutta hyvinvointiyhteiskunnan ajattelu- ja toimintatapa ei anna tilaa eikä ole suopea kestäväälle velvollisuusmoraalille. Hyvinvointiyhteiskunnassa vaatimus velvollisuusmoraalista on jättämässä ihmisten enemmistön heitteille tai hyväksikäytön kohteeksi. Käytännössä näyttää siltä, että velvollisuusmoraalia vaativa hyvinvointiyhteiskunta sanoutuu irti ihmisoikeuksista ja sitoutuu hyväksikäyttömoraalin edistäjäksi.²

Lopuksi

Sosiaaliliberaali hyvinvointivaltio katseli kansalaisia ylhäältä alaspäin, mutta piti ihmisarvoa ja oikeuksia ohjenuorana. Valtio tarjosi kansalaisille suojaa, oikeuksia sekä palveluja. Valtion ja kansalaisen suhde oli eräänlainen hoiva-suhde. Hyvin-

vointiyhteiskunta on vapauttanut kansalaisen hoivattavan roolista markkinoille velvollisuusmoraalin varassa eläväksi itseään kaupittelevaksi palvelujen kuluttajaksi. Eihän hyvinvointiyhteiskunnan ihminen, joka toimii velvollisuusmoraali-suhteessa markkinoihin, tarvitse erityisiä oikeuksia ja suojaa. Hän voi luottaa, että markkinoiden näkymätön käsi tarjoaa riittävän suojan ja turvan. Hyvinvointiyhteiskunnassa voi luottaa markkinoihin ja siellä solmittaviin sopimuksiin. Niiden etu on väliaikaisuus ja lyhyt irtisanomisaika sekä täydellinen luottamuksen puute.

Yhteiskunnallis-poliittisesta tilanteesta hyötyvät eivät yleensä luovu vapaaehtoisesti etuoikeuksistaan. Todennäköisesti yhteisen vaurauden ryöstö ja hyväksikäyttömoraali jatkuvat kunnes keskiluokan asema heikkenee riittävästi ja se kääntää katseen eliitistä itseensä ja samanvertaisiin ja jopa sosiaalisessa asemassa alempana oleviin. Mahdollista on, että hyvinvointiyhteiskuntaa ja sen moraalit koetetaan pitää voimassa väkivaltakoneistojen avulla. Merkkejä sotilaallisen liitosta poliittisen ja taloudellisen koneiston kanssa on paljon näkyvissä meillä ja maailmalla.

Uutta aikakautta ja sen muutosvoimia ei voi kuitenkaan padota kovin pitkäksi aikaa. Vaikka tulevat vuodet ovat vielä markkinahenkistävän hyväksikäyttömoraalin aikaa, hilpeä arvaukseni on, että hyvinvointiyhteiskunta jää lyhyeksi väliaikänäytökseksi matkalla teollisesta maailmasta post-teolliseen maailmaan. Hyvinvointiyhteiskunnan teolliselta ajalta perimät ja alati "pöhöttävät" instituutiot ovat kadottaneet järkensä ja ne eivät enää toimi. Niiltä puuttuu jo lähes täysin moraalinen oikeutus post-teolliseen aikaan suuntaavilta ihmisiltä, jotka ovat yhä enemmän maailmankansalaisia, jotka arvostavat yhä enemmän kohtuutta, kavahtavat hyväksikäyttöä, eivätkä näe elämänsä pyhittämistä materiaalisille asioille - omistamista - erityisen järjellisenä juttuna. Etenkin nuoret sukupolvet hylkäävät hilpeästi edeltävien sukupolvien omistus, omaisuus ja luokka-ajattelun, ja suuntautuvat sosiaalsiin verkostoihin ja riistosta vapaaseen hilpeään elämäntapaan.

Viitteet

¹ Teollisen ajan jälkeinen aika nimetään milloin postmoderniksi, transmoderniksi, automaation, informaation tai luovuuden ajaksi. Tässä tekstissä käytetään em. käsitteitä kokoavaa post-teollisen ajan käsitettä, jolla tarkoitetaan aikaa jolle on ominaista teollisen ajan instituutioiden ja ismien, kuten markkinaliberalismin ja kapitalismin, sekä niiden ajattelu- ja toimintatapojen, jälkeinen aika.

² Nyt elämme kolmen H:n yhteiskunnassa, jossa hyödyttömiä (H1) – lapsia, vanhuksia, köyhiä – on noin 25 prosenttia väestä.

Lähes 75 prosenttia on hyväksikäytettyjä (H2) – palkkatyötä tekeviä + poliitikkoja.

Alle viisi prosenttia väestä lukeutuu hyväksytyihin (H3), jotka saavat kohtuuttomia tuloja ja etuja käyttöönsä yhdessä tuotetusta vauraudesta.

Viimeisellä H -luokalla on hegemoninen asema: heille poliitikot ja hallintoneuvostot järjestelivät kohtuuttomia etuja ilman, että heidän tarvitsee edes erityisetuja pyytää.

I

Monet opettajat muistavat vielä 80-luvun loppupuolen ja 90-luvun koulumaailmassa Veso-päivät, pakolliset lauantait, jolloin opetustöläisiä opastettiin itsekritiikkiin varmastikin Kiinan kulttuurivallankumouksen menetelmiä muistuttavassa hengessä. Opastus ei kuitenkaan ollut avoimen poliittista, ei ainakaan vasemmistolaista eikä kenenkään luita rikottu. Mitä noista tilaisuuksista jäi jäljelle? Ei muuta kuin väsymystä, turhautumista ja myötehäpeää alustajista, jotka pelleinä tulivat opastamaan itseään etevämpiä.

Eräässä vaiheessa, 90-luvun alkupuolella, keksittiin että arvot kouluelämässä pitää saada kohdalleen. Loputtomissa kokouksissa jauhettiin arvoja, lueltiin hyvän opettajan ominaisuuksia, lueltiin hyvän oppilaan ominaisuuksia, kymmenittäin. Niitä kutsuttiin arvoiksi. Jos opettaja oli puolueeton, puolueettomuus oli arvo, jos oppilas oli ahkera, ahkeruus oli arvo. Arvot listattiin, listat haudattiin mappeihin. Opetustoiminta jatkui ennallaan, mikään ei muuttunut. Arvojen synnystä jäi tajuamatta olennainen. Arvot syntyvät toiminnasta, ne ilmenevät teoissa. Arvojen nimikkeet eivät luo arvoja. Opettajat olivat oikeassa jättäessään arvoluettelot mappeihin, eikä muuta ollut tehtävissäkään. Todellista muutosta ei synny ilman eettistä pohjaa. Jotain muutosta kyllä haettiin, mutta ei tiedetty mitä ja miksi.

II

Oliko kukaan opettajista kuullut ”Humen giljotiinista”? Siis: propositiosta ei voi johtaa normatiivista lausetta, eli ”siitä mitä on, ei voi päätellä mitä pitäisi olla”. Tämä sääntö tietenkin koskee puhdasta logiikkaa. Mutta liika logiikka ei ole koskaan käytännön opetustyötä haitannut. Pekka on laiska ja jättää läksyt tekemättä, joten Pekan pitää olla ahkerampi ja tehdä tehtävät. Käytännöllistä päättelyä! Mitenpä muuten olisi voinut ollakaan! Tätä ”giljotiinia” halveksivaa muunnelmää kutsutaan joskus ”Ahmavaaran korkkiruuviksi”, maailmallakin tunnetun tiedemiehen, professori Yrjö Ahmavaaran kunniaksi. En tiedä yrittikö Ahmavaara todella johtaa propositioista normatiivisuutta ja arvoja, mutta ehkä ilmassa oli jo kiinalainen sovellus intelligentsian ongelmaan: peltotöihin!

Myös ”moralistinen virhepäätelmä” oli koulussa arvossaan. Tämä giljotiinin muunnelma väittää että normatiivisesta pitäisi-lauselmaasta voidaan johtaa tosiseikka. Pekan pitäisi olla tasavertainen muiden kanssa, joten Pekka on yhtä kyvykäs kuin muutkin. Kuulostaa nykypäivältä. Älä myönnä mitään! Ajattele positiivisesti!

III

Lapin Yliopiston syksyn filosofisessa symposiumissa eräs alustaja esitti puheensa lopuksi teesin että toimintaa ohjaa arvo. Yleisön taholta tämä synnytti spontaanin kommentin ”arvo”-käsitteen vaikeaselkoisuudesta tai hämähäydestä. Toivorikas alustaja ei tähän reagoanut ja –

ehkäpä ajanpuutteen vuoksi – kommentti jäi silleen. Näin lyhyesti sanottuna asia tuntuu selviöltä. Arvopa tietenkin! Mutta tarkemmin ajatellen arvo toiminnan pontimena on kaikkea muuta kuin selviö. Rosvokoplan sfäärissä hyvä saalis on arvokas, hyvä kaappaus on arvo. Onko siis ”arvo” relatiivinen käsite, eli riippuvainen kontekstistaan? Jos ”arvo” menettää ulottuvuutensa ”hyvän” käsitteeseen se mielestäni menettää samalla ytimensä. Kuitenkaan asioiden vertailu hyvyyden perusteella ei menetä merkitystään. Jospa arvon sijasta oletettuna teon pontimena puhuisimme päämäärästä. Olisiko päämäärä toiminnan yllykkeenä sen todempi? Aikomus, tarkoitus ja sitten toisaalta teon todellisuus ovat eri maailmoissa. Kuinka voitaisiin tietää todellistuvatko päämäärät tai arvot tietystä teosta kun nekin voivat olla ristiriidassa keskenään. Otetaan esimerkki.

Taloudellista kasvua pidetään puolueessa kuin puolueessa ja niiden ulkopuolellakin arvokkaana, ratkaisevan tärkeänä tekijänä yhteiskunnan hyvinvoinnin takaajana. Täystyöllisyys, kukoistava kauppa – siinä taikasanat arvossaan arvaamattomat. Kuitenkin tiedämme jokainen että jatkuva kasvu on mahdottomuus tällä planeetalla. Me petämme itseämme tähtäämällä noihin arvokkaisiin päämääriin. Mutta tiedämme myös että realistiset vaihtoehdot ovat vähissä ja nekin joita on, tuntuvat mahdottomilta toteuttaa - muiden arvojen vuoksi. Ovatko arvot sokeita ja päämäärät huijausta? Silti, jos syntyy jotain ratkaisevan uutta, se syntyy välttämättömyyksistä, jotka eivät vielä ole ”tunkeneet iholle”. Arvoiksi niitä voidaan kutsua jälkikäteen. Muutokset nousevat unenomaisesti, ehkä painajaismaisestikin, ne romuttavat vanhoja rakenteita ja vaihtavat arvot toisiksi.

IV

Toiminnan pontimena arvot ovat usein näennäisiä, silmänlumetta. Tekojen takana on mielihaluja, uskomuksia, oikkuja, käskytyä, rakentavaa motivaatiota, mutta myös tuhonhalua, vihaa, kosta...Tunteita ja impulsseja laidasta laitaan, järkeä ja järjettömyyttä viimeiseen tappiin.

Fysiikassa puhutaan kaaos-teorian yhteydessä ”oudoista attraktoreista”, jotka tasapainottomien järjestelmien toimintaa kuvannettaessa näyttävät toteuttavan ennalta-arvaamattomia vetosuuntia ja tihentymiä, ”pilviä”. Tekojen taustat saattavat löytyä tältä, ehkä yllättävältäkin taholta. Uusimmat kaaosteorioiden sovellusalueet liittyvät paitsi yhteiskuntaan ja organisaatioihin, myös kuvaamaan ja selittämään yksilöllistä käyttäytymistä. Kaaoksen lait näyttävät vaikuttavan ihmisen psykosomaattisessa olemisessa, käytöksessä ja toimissa kuten puhtaassa fysiikassakin.

Mitä sitten lienevät ihmisen maailman oudot attraktorit? Hyvä kysymys - ja vastaukset arvossa arvaamattomat!

Antti Nylén

Vihan ja katkeruuden esseet

Savukeidas 2007, 301 s.

ISBN: 978-952-5500-22-6

Halun ja epäluulon esseet

Savukeidas 2010, 393 s.

ISBN: 978-952-5500-68-4

Viime vuoden keväällä ilmestyi Helsingin Sanomien ”Mitä rakastan” artikkelisarjassa kirjoitus joka yllätti. Antti Nylén kirjoitti rakkaudestaan vanhaan, kirpputorilta löytämäänsä levysoittimeen. Se oli vankaa tekoa, valurautaisine levylautasineen paino yli 10 kiloa. Tietenkin levysoitin liittyi musiikkiin, mutta vanhan esineen ja musiikin yhteys oli vahva. Oikea rakkaus Nylénin mielestä on rakastaa jotain, mikä on tullut valituksi jo aikaisemmin, ei mielijohitteesta vaan elämän tuomana, siis itse asiassa rakastaa elämää jonka on valinnut elääkseen.

Nylenin ensimmäinen esseekokoelma Vihan ja katkeruuden esseet vahvasti kuvaa omaperäisestä sanankäyttäjstä, jonka tekstissä on vimmaa ja pelottomuutta, hykerryttävän tuore ote asioista, joista ei juuri kirjoitella. Nylenin suurin inhokki ja vihan kohde on liiateollisuus, jota hän pitää todistuksena Saatanan olemassaolosta. Paholaisen olemassaolo puolestaan on todistus Jumalan olemassaolosta. Nylén kirjoittaa myös dandyismistä, neitsyydestä, rikoksesta ja ennen kaikkea suuresta idolistaan musiikissa, Morrisseyestä. Tästä rokkitähdestä, itselleni täysin tuntemattomasta suuruudesta hän kirjoittaa myös pitkälti toisessa esseekokoelmassaan, Halun ja epäluulon esseet, Savukeitaan julkaisussa tältä vuodelta.

Morrisseyen lisäksi Nylénin palvonta kohdistuu Nico-nimiseen laulajattareen, jota hän kutsuu äidikseen ja jolta hän kertoo saaneensa äidinkielen ja äidinmaidon. Nylénin ylistyslaulu voisi vaikuttaa yliammutulta, mutta ei – kirjoittajan antaumuksellinen into pitää kyynisyyden loitolla. Eräs eurooppalainen intellektuelli on essee papista nimeltä Joseph Ratzinger, eli nykyinen paavi Benedictus XVI. Suuri yleisö näkee tässä vanhuksessa tonttuhiippaisen vanhoillisuuden pilarin, seksipappien suojelijan ja väestökatastrofin edistäjän, mutta Nylén on lukenut paavin kirjoituksia ja suhtautuu häneen arvostavasti. Nylén katsoo että Ratzinger pohtii syvällisesti uskon teemoja esimerkiksi kirjassaan Jeesuksesta. Ennakkoluuloisuudesta ei Nyléniä voi syyttää.

Toisen kokoelman lopussa on pitkä essee Robert Bressonista, erinomainen ja kattava katsaus kuuluisan ohjaajan tuotantoon. Tähän liittyy myös elokuvateatteri Orionin historiaa eräänä filmiharrastajien lähes pyhänä paikkana, missä useat sukupolvet ovat löytäneet laatuelokuvien maailman. Nylén näkee Bressonin filmeissä outoa aistillisuutta joka samalla liittyy uskontoon ja uskonnolliseen kuvastoon.

Kuva Nylénin monisärmäisestä persoonasta vahvistuu toisessa kokoelmassa. Mies on luonteeltaan palvoja, jolla on voimakkaat vihan tunteet, ja voimakkaat sympatiat. Se on oikeastaan yllätys, harvemmin löytää räväkkää kielenkäyttöä ja uskaliasta uteliaisuutta ihmisessä jonka elämäntutkimus jotenkin liittyy kirkollisuuteen. Ehkä juu on siinä että Nylén on katolinen eikä protestantti, erikoinen valinta sekin. Toisaalta, nykyisin monet tunnetut nimet, jotka on liitetty tieteelliseen maailmankuvaan, ovat ruvenneet hamuamaan tuonpuoleisia taivaita. Nylén ei tuota pettymystä niillekään, jotka laistavat ”hurahtaneiden” juttuja. Ennakkoluulottomuus kannattaa Nylénin kirjojen lukemisessa.

Mitä tieteenhistoria voisi olla?

Matti Ylipiessa

Tämän kirjoituksen tarkoitus ei ole vastata tyhjentävästi otsikon kysymykseen, vaan pyöritellä muutamaa ajatusta.

1. Voidaan ajatella, että historia tutkii rakenteita ajassa, vaikkapa valtioita, instituutioita tai mentaliteetteja. Tieteenhistoria rakennehistoriana voisi ottaa kohteekseen tieteelliset paradigmat. (Kuhn-laisittain: “They are the source of the methods, problem-fields, and standards of solution accepted by any mature scientific community at any given time.”¹⁾)

Paradigmaattisia esimerkkejä luonnonselittämisen paradigmoista ovat aristotelismi eri muodoissaan, kartesiolaisuus ja ehkä newtonismikin. Sen, että kartesiolaisuus niin nopeasti syrjäytti aristotelismin, voisi nyt selittää rakenteellisella yhtäläisyydellä, mikä teki muutoksen helpommaksi. Uusi systematiikka perustui kaiken lisäksi rationaaliseen päättelyyn.

2. Tiede itseään selittävänä, sisäiset tekijät. Whewell kuvaa “induktiivisiä tieteitä” laajenevana jokena. Vanhat ja uudet havainnot kumuloituvat ja tiede on itseään korjaavaa. Duhem korostaa myös pitkiä linjoja, mutta kun Whewell on tieteellinen realisti, Duhem on instrumentalisti. Duhemilla ei ole “kovia faktoja”.

3. Lakatos ja Zahar “selittävät” Kopernikuksen työn kokonaan sisäisillä tekijöillä: “The whole development is narrowly internal; its progressive part could have have taken place at any time, given a Copernican genius between Aristotle and Ptolemy, or in any year, say, after the 1175 translation of the *Almagest* into Latin, — external history *in this case* is not only secondary; it is nearly redundant.”²⁾

4. Voidaanko internalistinen näkemys yhdistää rakennetyypisiin selityksiin? Tähän pitänee vastata kieltävästi, jos rakenteella tarkoitetaan kuhnilaista laajaa paradigmaa. Jos rakenteella tarkoitetaan jotakin tarkempaa ja pienempimittakaavaista, esimerkiksi teoriaa itseään, internalistinen näkemys on tietenkin järkevä. Teoria muuttuu, koska se ei sovi yhteen uusien havaintojen kanssa tai vanhan teorian tilalle tulee havainnot paremmin selittävä teoria.

5. Ulkoiset tekijät. Cassirerin uskantilaisesta filosofiasta irtoja ottaneet Koyré ja Butterfield, myöhemmin vaikkapa Polanyi, ovat sitä mieltä, että tieteen muutoksissa - Kopernikus-parka tässä taas esimerkkinä - on kyse käsitteellisistä muutoksista tai metafysiikan muuttumisesta, mistä seuraa että vanhat faktat tulkitaan uudelleen. Kuhn on samoilla

linjoilla: “To astronomers the initial choice between Copernicus’ and Ptolemy’s could only be a matter of taste, and matters of taste are the most difficult of all to define or debate.”³⁾ Kopernikus ei siis tehnyt kopernikaanista vallankumousta, vaan muutos kasvoi vähitellen, kunnes kulminoitui Newtonissa.

6. Eksternalismi johtaa äärimmilleen vietyä myös mahdottomuuksiin. Kyseessä ei olisikaan tieteen sisäinen, rationaalinen argumentointi, vaikka siltä näyttäisi. Kuhnin *The Structure of Scientific Revolutions* tasapainottelee eksternalismin ja internalismin välimailla, se korostaa uusien “löytöjen” merkitystä muutoksen alullepanossa, mutta sanoo samalla, että teorioiden taistelussa on kyse retorikasta, ei logiikasta. Pirandello kysyy eräässä artikkelissaan “uudet silmät vaiko uudet silmälasit?” Tähän Kuhn näyttäisi vastaavan “sekä että”.

7. Tieteellisen maailmankuvan voittokulku on tehnyt tavaksi tarkastella tieteen menneisyyttä ikään kuin ennalta viitoitettuna polkuna Kopernikuksesta ja Newtonista Einsteiniiin. Aikalaisten silmissä tilanne ei ollut niin selvä. Koskaan ei kirjoitettu niin paljon Aristoteles-kommentaareja kuin Kopernikuksen aikoihin. Mutta täytyi myös olla syy tai syitä, joiden ansiosta heliosentrinen kosmologia lopulta tuli vallitsevaksi. Analogia: tuskin etsimme nykyisen maallistumiskehityksen perimmäisiä syitä uskontojen opeista.

8. *Nullius in verba - Senza speranza*. I. Bernard Cohen nostaa esille kaksi englanninkielistä Galileikäännöstä, joissa vastoin alkutekstiä Galileista tehdään enemmän empiristi kuin onkaan.⁴⁾ “I would caution any philosopher or scientist (or historian of science, for that matter) who uses historical material to be aware that translations are always apt to be faulty and even downright misleading”, Cohen opettaa.

9. William Gilbert, *De mundo nostro sublunari*. Gilbert kritikoi eräässä kohdassa Levinus Lemnius-ta (*Occulta naturae miracula*), Hagiusta (*Meteororum hoc est impressionum aerearum*) ja Scaligeria (*Exotericarum Exercitationum*). tavalla *Commentarii Collegii Coimbricensis in quatuor libros de coelo meteorologicos & parva naturalia* auktoreita Mooseksen kirjoja myöten. Luonnonfilosofinen argumentaatio kulkee näissä teoksissa aivan omia polkujaan. Coimbralainen ja Hagiust ovat aristotelismia, mutta äärimmäisen erilaisia sekä argumentoinnin että rakenteensa puolesta. Aika usein yllättyykin, kun avaa vanhan klasikon. Ajattele vaikka Keplerin *Harmonia Mundia* ... Mitä enemmän näihin syvenny, sen järjettömäm-

mältä koko tieteenhistoria alkaa hankeena tuntua. Miten aineisto rajataan? Jos Gilbert siteeraa Lemniusta, onko Lemnius relevantti?

10. Oppikirjamainen historia (kohdan 7 mielessä) on eräänlaista "pelastushistoriaa". Aineiston rajausta ei tuota suuria ongelmia, koska kriteerit ovat internalistisia ja nykyhetkestä lähteviä. *Scientia mensura?*

11. "Historia tutkii menneisyyden ihmisten toimintaa." Tieteenhistoria tutkii sitten menneisyyden tiedemiesten toimintaa. Robert S. Westman upottaa Kopernikuksen *De revolutionibus*-teoksen esipuheen aikansa sosiaaliseen ja poliittiseen kontekstiin ja yrittää ymmärtää sitä kirkkopoliittisena retoriikkana.⁵ Yritys on mielenkiintoinen ja sille voi toivottaa onnea. Jos Kopernikuksella oli kirkkopoliittisia intressejä, on ymmärrettävää ettei hän halunnut joutua suuriin konflikteihin *tähtitieteen* takia. Dokumentista ei kuitenkaan voi lukea enempää kuin siinä on. Retoriset kuviot voivat olla joko tyylinmukaisia tai tiedostamattomia tai molempia.

12. Teoria on narttu, jonka vuoteessa on moni pantu piloille. Aarne Kinnusella oli tarkka silmä kaikenlaisille haihatuksille. Jossain seminaarissa kauan sitten joku kysyi että millä erottaa hyvän taiteen huonosta. Teoriapainotteisen keskustelun päätteeksi Kinnunen tokaisi että jos ei ole hyvää makua niin ei millään.

Viitteet:

¹Kuhn, Thomas S. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago 1970.

²Lakatos, Imre, Zahar, Elie
Why Did Copernicus's Research Program Supersede Ptolemy's?
. *The Copernican Achievement*, ed. R. Westman
Berkeley 1975.

³Kuhn, Thomas S. *The Copernican Revolution*. Cambridge (Mass.) 1957.

⁴Cohen, I. Bernard
History and the Philosopher of Science
. *The Structure of Scientific Theories*, ed. F. Suppe
Urbana 1977, 337- ja 368: "In short, whether or not the philosophy of science is directly relevant to the historian".

⁵Westman, Robert S.
Proof, poetics, and patronage
. *Reappraisals of the Scientific Revolution*, ed. D. Lindberg & R.S. Westman. Cambridge 1990.

KIRJAESITTELY

Leena Peuraniemi

Seppänen Raija Ikäns elä, ikäns opi, oppimatta kuole. Saamelaiden ikämiesten elämänhallinnan muistelukset Pohjois-Lapissa

Acta Universitatis Lapponiensis 187
Laajuus: 234 s.

Julkaisu vuosi: 2010

ISBN: 978-952-484-381-2

Lapland University Press / Lapin yliopistokustannus

Raija Seppänen Ikäns elä, ikäns opi, oppimatta kuole

Raija Seppäsen väitöskirja kuljettaa lukijaa Utsjoen ja Tenjoen maisemissa halki vuosikymmenten alkaen viime vuosisadan alkupuoliskolta näihin päiviin asti. Vaikka informanteja oli vain kolme, antaa tutkimus laajan kuvan ihmisten elämästä, tavoitteista ja arvoista saamelaismiesten itsensä kokemina. Monitahoisuuteen ja laajuuteen lienee syynä se, että haastateltavat edustivat kolmea eri ikäpolvea.

Mielestäni väitöstutkimus kuuluisi paremmin kulttuuriantropologian kuin kasvatustieteiden piiriin. Kirjasta saa sellaisen kuvan kuin Seppänen joutuisi itselleenkin muistuttamaan, että kirja täytyy sopia "otsikon alle".

Suorat sitaattit eivät aina avautuneet lukijalle. Olisin toivonut pitempiä siteerauksia tai tutkijan selvennystä. Haastateltavan kertomus liikaa pätkittynä jätti irtonaisuuden tunnun.

Aihe oli tervetullut ja kiinnostava. Saamelaismiesten kertomukset vaikuttivat pohdituilta ja rehellisiltä.

JÄSENTIEDOTE

Hyvä AGONin jäsen,

Yhdistyksen syyskokous on valinnut hallituksen vuodelle 2011. Puheenjohtajaksi tulee Kati Kanto ja jäseniksi Kosti Joensuu, Petri Koikkalainen, Markus Korjonen, Riitta Laajala, Kale Lampela, Niilo Nikkonen, Juhani Niskanen, Henri Wallen sekä Virpi Yliraudanjoki.

Yhdistyksen sääntöihin päätettiin tehdä kaksi muutosta. Yhdistyksen nimestä jätetään pois ajatusviivat ja pisteet. Nimen uusi muoto tulee olemaan:

Pohjoinen filosofiyhdistys AGON ry
Nordliga filosofsällskapet AGON rf
Northern Philosophers AGON

Toinen sääntömuutos on luonteeltaan lakitekninen: tilintarkastajat-sana korvataan sanoilla "tilintarkastajat tai toiminnan-tarkastajat".

Hallitus

ANNA-LIISA HAAKANA

– NUORTENKIRJAILIJA VAI MODERNI ERÄKIRJAILIJA?

Kati Kanto

Eräkirjallisuus maalaa kuvaa kotimaisesta eränkäynnistä, eräkulttuurista ja ympäristön tilasta. Erägenren juuret ovat kansanrunoudessa ja kansansaduissa. 1900-luvun alkupuolella Suomessa oli jo lukuisia eräkirjailijoita, joista tunnetuimpia lastujen ja perhokalastuksen mestari Juhani Aho. K. M. Wallenius ja A. E. Järvinen ovat ensimmäisiä erägenren tunnetuimpia pohjoisen kuvaajia. Myöhemmin A. E. Ingman ja Veikko Haakana jatkoivat tätä perinnettä. (Varis 2003, 20 – 21.)

Tyypillisin eräkirjallisuuden tapahtumaympäristö on metsä. Metsää pidetään usein kaikkein tärkeimpänä elementtinä suomalaisten ja ylipäänsä uralilaisten kansojen maailmankuvassa. Metsän henkinen ulottuvuus liittyy Suomessa kansalliseen mentaliteettiin ja mielenlaatuun, jolle on tyypillistä taipumus yksityisyyden korostamiseen. Metsä on paikka, jossa suomalainen voi kääntyä kohti itseään, kohti omaa sieluaan ja tuntea eheytyvää yhteenkuuluvaisuutta luonnon, maaperän ja maiseman kanssa. (Varis 2003, 29.) Metsien merkitykset liittyvät pitkälti luonnosta saatavan elannon ja elämysten ympärille, jolloin paitsi merkitysten myös niistä kertovien tarinoiden kirjo on laaja ja värikäs. Toisinaan suomalaisuus liitetään myös takapajuisuuteen viittaavaan metsäläisyyteen, jolloin siihen liittyy myös marginaalisia merkityksiä. (Laurén 2008, 33)

Haakana pohjoisen nuortenkirjallisuuden edustajana Veli-Pekka Lehtolan mukaan pohjoinen kirjallisuus on ollut aina marginaalisessa asemassa suhteessa kansalliseen valtakirjallisuuteen. Hänen mukaansa pohjoisen kirjallisuudella on ollut omat traditionsa ja stereotyyppien kautta muodostettu oma genrensä, mutta suomalaisen kirjallisuuden kaanoniin se ei ole koskaan kuulunut. Näin ajateltuna pohjoisen kirjallisuuden marginaalisuus voidaan ajatella osana eri aluetasojen jatkumoa, jolloin käytännössä kaikki taide on marginaalista, näkökulmasta riippuen. (Ridanpää 2005, 60, Lehtola 1995, 23.) Voidaan ajatella myös, että kirjalliset genret ovat olleet liian tiukoja Lapin kirjallisuudelle. Lehtolan mukaan Lapin kirjallisuutta voidaan kuvata eräänlaiseksi matkakirjallisuuden ja kansantieteen välimuodoksi, jonka kantavana voimana oli kiinnostus kansanperinnettä ja mytologiaa kohtaan. Lukijat ja kustantajat ovat olleet yleensä etelästä. (Ridanpää 2005, 60, Lehtola 1997, 29, 241 – 242.)

Anna-Liisa Haakana (s. 31.1.1937) on nuortenkirjailijana erilaisessa asemassa kuin muut Lapin kirjailijat. Nuortenkirjoillaan *Ykä yksinäinen* (1980), *Ykköstyttö* (1981), *Kukka kumminkin* (1983) sekä *Kehnompi Kettunen* (1986) hän sijoittuu samalla valtakunnalliseen nuortenkirjallisuuden genreen, mikä vapauttaa hänet olemasta suoranaisesti osa etelästä tulevaa valtakirjallisuuden diskurssia. (Ks. Ridanpää 2005, 61.) Haakanan teoksissa kylät edustavat esimodernia kylää, jotka ovat pysyneet kooltaan ihanteellisina yhteisön toiminnan yksikköinä nykypäivään saakka. Vuorovaikutus on säilynyt välittömänä ja henkilökohtaisena. Haakanan teosten miljöötä voidaan pitää ihanteellisena paikallisyh-

teisön perustana. (Lehtonen 1990, 219.) Kaunis kyläidylli kätkee kuitenkin sisäänsä rankkoja asioita. Nykynuortenkirjallisuudessa äärimmäisen pahan kuvaaminen onkin saavuttanut lakipisteensä ja muuttunut lähinnä latteaksi ja masentavaksi tajunnantäytteeksi. “Rankat jutut” löytyvätkin nyt pikemminkin kauneudesta ja hyvyydestä. Esimerkiksi Ruotsissa on jo sikäläisen, äärimmäisen rankan nuortenkirjallisuuden vastapainoksi lastenkirjoissa palattu lähes rikkumattomaan idylliin. (Heikkilä-Haltunen & Rättyä 2003, 11.)

Haakana eräkirjailijana

Haakanan teoksista on löydettävissä myös kaikki eräkirjallisuuden piirteet: kotimainen eränkäynti, eräkulttuuri sekä ympäristön kuvaus. Teoksissa on paljon viitteitä myös kansanrunouteen ja kansansatuihin. Kehnompi Kettunen kuvaa veljeksiä, joista toinen on menestynyt, toinen epäonnistunut:

Mutta miepä satun olemaan sitä lajia ihmislapsi, jolla aina menee kaikki päin helskuttia. Jo kakarana mie potkin kellarin ikkunat rikki palloni kanssa, ei koskaan Jaska, vaikka olikin nuorempi. — Sitten koppaan syntyi toinen potkija eikä aikaakaan, kun minulle alettiin puhua, että katso veljeäsi. Se ei ikinä käyttäydy tuolla tavalla, ei tee tuommoista, ei tuota huolta vanhemmilleen. (Kehnompi Kettunen, 8.)

Ykköstyttö viittaa puolestaan niin ikään Grimmin satuun *Prinsessa Ruusunen*. Anitra tulee raskaaksi yhden illan jutun jälkeen. Raskaus sulkee hänet perheen ja entisten ystävien lähipiiristä omaan yksityiseen maailmaan, eräänlaiseen sadan vuoden uneen, josta hän tekee havaintoja rakentaakseen oman uuden identiteettinsä itsenäisenä naisena. Kukka kumminkin puolestaan viittaa H. C. Andersenin satuun *Ruma ankanpoikanen*. Alkoholistiäidistään ja pikkusiskostaan huolehtiva Suvi “naamioituu” punkkariksi ja haluaa näin suojautua muiden katseilta. Yhtymäkohtia voi löytää myös H. C. Andersenin sadusta *Peukalo-Liisa*.

Haakanan teoksissa viitataan myös suoraa kaunokirjallisuuteen:

Mie en halunnut olla Grimmin satujen äiti, joka vie lapset metsään kuolemaan. Mie sekotin mielessäni tuhat asiaa ja aloin itkeä. Mie muistin tarinan Pelle-Puputista, joka ei halunnut isona lentäjäksi, ei veturinkuljettajaksi eikä rakennusmieheksi. Se halusi vain isäksi. (Ykköstyttö, 41.)
Mitenpä mie pienenä punaisena

käärönä olisin protestoinut, kun päättivät, että on Pyhän-Yrjön sukua tämä mies. Kiitän nykyisin lykkyä, etteivät tehneet Yrjänää. (Ykä yksinäinen, 6.)

Teosten kielessä on myös paljon viittauksia kansanperinteeseen, kuten arvoituksiin ja sananlaskuihin sekä kalevalaista kertoa.

Poikelan joka ikkunasta paistoivat valot, valuivat hangelle kuin kerma pöydälle, ei lähde vuollen, ei nuollen, ei luudalla lakaisten. (Ykä yksinäinen, 49.)

Mutta kyllä mie tiesin, ettei se siinä ole. Ei tuon korean kukkavuoren alla, ei maassa hietapeiton alla. (Ykä yksinäinen, 145.)

Käyköhän kukaan minun luonani pyhissä pirteissä kun minun mukeroni syntyy. — Minua alkoi väsyttää, piti mennä sängylle pitkäkseen, tuijottaa kattoon, yrittää olla olematon, tielle tulematon. (Ykköstyttö, 139.)

Haakanan nuorten elämä linkittyy kotimaiseen eränkäyntiin ja eräkuulttuuriin. Perinteisesti miehet kertovat erätarinoita, naiset kodin. Nuoret muodostavat poikkeuksen.

Väkeä oli tupa täynnä. Naiset kutoivat ja puikot helähtelivät ja puhuivat minkä ehtivät ruuan hinnoista ja naapurien lapsista, terveyskeskuspalveluista ja kukin kehui kokemuksiaan ja kolotuksiaan. Miehet istuivat toisella puolen pirttiä ja metsä eli heidän tarinoissaan, linnut, hirvet ja ketut kuolivat. Siellä missä nuorempi väki kahisi, oli molempia sukupuoliä viattomasti yhdessä. (Ykä yksinäinen, 49)

Talossa eletään vuoden kiertoa luonnon mukaan. Lapset noudattavat perheen sukupuolittunutta työnjakoa. Isät toimivat lapsille niin sanottuina luonto-oppaina, luonnon asiantuntijoina ja luonnossa selviytymisen esikuvina. (Suopajarvi 2009, 110, 115.) : “—isä näytti meille, miten koivusta juoksetetaan mahlaa. Me löydettiin lätisevän märästä rantaheinikosta sammakko ja isä antoi sen minun käteeni.” (Ykköstyttö, 88 – 89.) Pojille isän tarjoama erämiehen rooli on selkeä, tytöt etsivät perinteiseen jaotteluun omat ratkaisunsa:

Tammikuun loppupuolella isä laski verkot jään alle, aloitti mateenpyynnin. Joka toinen päivä, ärkkipakkasilla joka kolmas, käytiin pyytöjä kokeilemassa. Räkä nokassa ja sormet kontassa siinä naruja näpräiltiin, irrotettiin limaisia kaloja verkonsilmukoista. (Ykä yksinäinen, 73.)

— Antin kanssa isä rasvasi suksia, kävi

verkoilla, Antin se otti mukaansa metsästysmatkoille. Mie en niihin puuhiin kelvannut, minun olisi kai pitänyt virkata ja kutoa ja leipoa pipareita. Mutta mie en halunnut. Mie syöksyin Hannen kanssa omiin seikkailuihini. (Ykköstyttö, 89.)

Luonto on sosiaalisten suhteiden solmimispaikka, tasavertainen molemmille. Tyttöjen elämänpiiri laajenee kotoa luontoon ja usein tytötkin ovat mukana kalastamassa ja metsällä, tavalla tai toisella. Teoksista löytyy myös metsänhoitajaksi opiskeleva tyttö. Myös ensimmäiset treffit sovitaan luonnon helmaan, jonne voi liittää luontevasti myös toiminnallisuuden:

- **Lähetkö minun kanssa kallaan sitte kesällä. Mennään vaikka Ahvenlammelle. Siinä pyörässä on kuule kunnon maavara, sillä pääsee huonompaakin maastoa. Sitä paitsi Ahvenlammelle on hyvä polku, jäkäläkangasta. Kuin pöyvällä ajais. Lähetkö.**
- **Joo, lähen.**
- **Otetaan telttä ja ollaan yökunnissa ja saahaan kallaa ja ... Niinhän.**
- **Se katsoi minua tiukasti kuin ois kosinut. Ja niin kai se tekikin. (Kukka kumminkin, 78.)**

Teoksista on myös suoraa irnosointia tytön perinteistä roolia kohtaan:

— En ollut tiennyt, että Jari-Pekka kalastaa. — Mietin käykö Janne kalassa, paistaako Sussu lihapullia, onko Helyn kotona piano. (Kukka kumminkin, 57.)

Vastakkain etelä-pohjoinen?

1980-luvun puolivälissä etelän viha Lappia kohtaan kasvoi, koska Lappi ei pysynyt etelän vauhdissa ja eri alueiden välistä epätasapainoa jouduttiin paikkaamaan valtion toimin. Etelä oli lähtemisen suunta: sinne oli lähdettävä, jos mieli saada töitä. Kyse oli pakkomuutosta: etelään ei olisi haluttu lähteä. Pohjoisen ihmisen kuva etelästä on hyvin mustavalkoinen; etelässä ei asu köyhiä eikä lapsia, etelän raharikkaat, teollisuuspiirit, suurfirmat, osakkeenomistajat, pankit, neuvokset ja neuvoksetaret hyötyvät Lapin luonnon riistosta. (Suopajarvi 1999, 18 – 19.)

Filosofi Jukka Hankamäki kirjoittaa, miten etnisesti ja seksuaalisesti marginalisoitu ihminen on erilaisuutta katsojalleen väistämättä näköalapaikalla. Kysyminen on pohjimmitaan vallan luovuttamista toiselle. Kun valta annetaan vastustajalle, hän on itse vastuussa näkemyksis-

tään ja hänen ajatuksensa tulevat verratuiksi lähinnä hänen omiin mielipiteisiinsä. Se, miten ihminen argumentoi, tulee punnituksi vain suhteessa hänen omiin lähtökohhtiinsa. Ihminen on itsensä kanssa ja itseään vasten. Tällainen asetelma ei ole sillä tavalla viaton kuin voisi näyttää - myös kysyminen ja keskustelun aiheiden asettaminen sisältävät vallankäyttöä. Ajatus pohjautuu Sokrateen ajatukseen, jonka mukaan totuuden lähestyminen olisi kiisteltynäkin eduksi koko yhteisölle ja se koituisi yksilöiden omaksi parhaaksi. Se ohjaisi eettiseen elämään, ratkaisuihin ja valintoihin asioiden todellisen laidan mukaan. (Hankamäki 2008, 37.)

Kun Ykä ja Kassu kohtaavat tunturissa etelästä tulleita turisteja, molemmat osapuolet esittävät toisilleen kysymyksiä. Keskustelu sujuu näin leppoisasti, sillä valta luovutetaan vuorotellen toiselle osapuolelle eikä toinen pyri ottamaan sitä itselleen:

Ne ottivat meidän ystävällisesti vastaan, esittivät pientä teatteria, bamlasivat. Niin kuin aina syntyi jonkinlainen kilpalaulantatilanne, ne yrittivät olla varsinaisia stadilaisia ja me ihan erikoisen lappalaisia ja vuorovaikutus oli tiivis ja antoisa. Ne kyselivät kaikkea, ollaanko nähty karhuja, onko ahma niin paha peto kuin sanotaan, onko tunturissa susia. Me valehdeltiin, että tässä lähistöllä on liikkunut äskettäin melkoinen lauma. (Ykä yksinäinen, 99.)

Matkailun kehitys myös samankaltaistaa matkailualueita yhä enemmän toisiaan muistuttaviksi tai matkailijan lähtöalueiden kaltaiseksi ”paikattomiksi” kohteiksi. Tyyppillistä on, että alkuperäiskulttuuri ei saa kontrolloida asumansa alueen hallintoa. (Saarinen 1999, 85 - 89.) Aivan viime vuosina on alettu kiinnittää huomiota myös alkuperäisväestön, tässä tapauksessa saamelaisten tilanteeseen. Lappiin on perustettu useita matkailu- ja ohjelmapalveluyrityksiä saamelaisväestön toimesta. Laajempi kiinnostus kulttuurisesta kestävydestä saattavat muuttaa Lapin matkailuelinkeinoa ja sen markkinointia kulttuurisesti ja myös paikallistaloudellisesti aiempaa kestävämmäksi. Tämä muutos vaatii jatkossakin ristiriitoja ja myös niiden aktiivista esilletuontia. (Saarinen 1999, 90.) Haakana tuo esiin tämän ristiriidan jo 1980-luvun nuortenkirjoissaan. Aineistoni jokaisessa teoksessa tulee ilmi saamelaisten syrjäytyminen:

— Ne rupesivat kinuamaan että me joikattaisiin niille ja meitä nauratti. Kassu sanoi, että siihen kyllä tarvittaisiin Nils Aslak Valkeapää, meistä ei ollut esiintyjiksi. Me ei sanottu, ettei me osattu joiun joikua, niin kuin ei kai kukaan muukaan meidän kylässä. (Ykä yksinäinen, 99.)

Haakanan nuoret tarkastelevat saamelaisuutta kauempaa, he ovat vieraantuneet jo paljonkin saamelaisten perinteistä, kuten asuista ja joikaamisesta. Ei-saamelaisina heidän yleinen välinpitämättömyytensä ja tietämättö-

myytensä saamelaisten kolonisaation historiasta estää heitä ymmärtämästä saamelaisten oikeudellisia vaatimuksia. Saamelaiskysymys jää kuitenkin Haakanan teoksissa melko ohueksi sivujuonteeksi.

1960-luvun yhteiskunnallisen kriisin vaikutuksia

Haakanan teokset liittyvät 1960-luvulta alkaneeseen kirjallisiin teemoihin liittyneeseen muutokseen, jossa näkyi vahvasti yhteiskunnallinen rakennemuutos, joka kosketti yleisesti maaseutua ja erityisesti maan pohjois- ja itäosia. Perinteinen elinympäristö autioitui ja jäljelle jäi harventunut sosiaalinen verkosto sekä entistä ankarampi työ uhanalaisissa maaseutuammateissa. Vanhukset, sairaat, vammaiset ja vähän koulutetut syrjäytyivät sitä rankemmin, mitä etäämmällä keskuksista oltiin. Perheiden konkreetin ja henkisen tuen saanti sekä lasten koulutus ja sosiaalustumisen vaikeutuivat. Naiskirjailijat kohtasivat ongelmia omista lähtökohdistaan käsin: marginaalisuus oli yhteistä ammattiin katsomatta. (Vääriskoski 1998, 94.)

Yhteiskunnan arvojen koveneminen näkyy Haakanan teosten henkilöiden kielenkäytössä ja toiminnassa sekä heidän sosiaalisissa suhteissaan. Nuoret ovat hyvin perillä yhteiskunnallisista ongelmista, he kantavat siitä huolta ja ottavat siihen myös kantaa. Huoli ei rajoitu pelkästään omaan lähiympäristöön, vaan laajenee koskemaan kansallisia ja maailmanlaajuisia globaaleja ongelmia. Muualta paikkakunnalle muuttaneena Haakanalla on mahdollisuus tarkastella pienen syrjäkylän elämää ikään kuin sivusta, ulkopuolisena objektiivisena tarkkailijana.

Kaikkein autioimmalta tuntui niistä jotka halusivat jäädä kotipaikalleen. Jääminen näytti merkitsevän tyhjiä päiviä ilman työtä, tyhjiä iltoja ainoana huvina viina ja lemmiskely. Me oltiin jotenkin hermoina. Puhuttiin lujalla äänellä, kiroiltiin, poltettiin kuin hullut. Me ei oltu raukkiksia, meillä oli millä mällätä. Epävarmuutta karjumiseen asti. (Ykköstyttö, 35 – 36)

Haakanan kuvaamaa 1980-luvun maaseutuyhteisön toimintaa säätelevät patriarkaaliset normit. Patriarkaalisuutta on esimerkiksi se, että ellei yksilö käyttäydy sukupuoltaan koskevien odotusten mukaisesti, on hän yhteisön silmissä epäonnistunut. (Suopajarvi 2009, 134.) Näin tapahtuu jokaisen Haakanan nuoren kohdalla. Jokainen epäonnistuu, koska normit osoittautuvat liian tiukoiksi. Oman henkilökohtaisen kriisinsä kautta nuoret kykenivät murtautumaan ulos vanhoista, heille tarjotuista kaavoista ja rakentamaan identiteettinsä uudelleen, modernin yhteiskuntakäsityksen myötä. Suomalaisen ja saamelaisen kulttuurin lisäksi Pohjois-Suomi on osana Pohjois-kalottia saanut vuosisatojen ajan kulttuurivaikutteita muilta alueen kansoilta, muun muassa venäläisiltä, ruotsalaisilta ja norjalaisilta. Yhteydet maiden välillä ovat jatkuneet matkailun, kaupan, kausikalastuksen ja poronhoidon kautta. Rajojen molemmin puolin asuu edelleenkin sekä suomalaista että saamelaista väestöä. Modernit kansat ovat kaikki kulttuurisia sekamuotoja, ”hybridejä”. (Kontio 1998, 80.) Haakanan teoksissa tämä yhteistoiminta näkyy Norjaan suuntautuvassa muuttoliikkeessä. Sinne mennään luontevasti töihin, esimerkiksi kalatehtaal-

kesätöihin. Kansainvälisyys on jo 1980-luvulla ollut pohjoisessa eläville nuorille luonteenomaista.

2000-luvulle tultaessa uudenlainen pohjoinen – etelä-suhde onkin nostamassa pohjoista tiiviimmin osaksi maailmanpolitiikkaa. Tämä geopolitiittinen tulkinta korostaa Arktisen alueen positiivista ilmapiiriä ja menestystarinointa – kuten sotien ja konfliktien puuttumista, poliittista vakautta, kulttuurista yhtenäisyyttä ja alueellista yhteis-

työtä, vallan hajautusta sekä poliittisia ja oikeudellisia innovaatioita. Ne voisivat olla mallina myös muulle maailmalle. (Heininen 2009, 159.)

Eräkirjallisuuden aspekti saa näin uuden vivahteen. Nuoren aikuisen, joka kykenee toimimaan suvereenisti ja kansainvälisesti muuttuvassa, globaalissa yhteiskunnassa omia perinteitään ja ympäristöään arvostaen.

KIRJAESITTELYJÄ

Pukin konttiin sopivaa täytettä.

Niilo Nikkonen

Sisättö Vesa

Matka Postimerkkien maahan

TAMMI, 2010, 198s.

ISBN: 978-951-31-5694-7

Matka postimerkkien maahan on eloisa tekstiä klassisissa kehyksissä. Postimerkit toimivat tila- ja aika-avaruuden portteina suurennuslasin toimiessa "sesam-käskynä". Sisättö johdattelee lukijaa eloisasti historiassa ristiin rastiin ja maantieteellisesti paikasta toiseen. Tarina tuo esille kiehtovia harvinaisuuksia ja maakohtaisia erikoisuuksia. Postimerkkeilyä harrastamattomalle kirja voi toimia innostuksen herättäjänä oivaltavan assosiointinsa vuoksi. Postimerkkiaiheiden rajaton kirjo antaa mahdollisuuden kaleidoskooppiin juonen kehittelyyn, jota Sisättö reippaasti hyödyntää. Hyvässä tarinassa kuuluu olla moraalisia opetuksia ja siinäkin suhteessa Sisättö noudattaa perinteitä.

Postimerkin historia on yllättävän lyhyt ja nykyään se on selvästi uhanalainen laji. Voi olla, että parinkymmenen vuoden päästä vanhojen (oikeitten) postimerkkien arvot singahtavat myös rahallisesti tähtiin.

Legind

Tammen suuri maailmankartasto

Hinta: 24,20

TAMMI, 2010, 392s.

ISBN: 978-951-31-5603-9

Koko: 250 x 350 mm

On ehkä vanhanaikaista plarata ihan oikeaa painettua kartastoa tänä Google Mapsien ja Earthien aikana. Kohtapa jokaisella on puhelimessaan kartat ja autossaan navigaattori. Puolustan kuitenkin klassista karttaa, vaikka zoomaamiseen tarvitseekin suurennuslasia. Kun lukee jotain matkakertomusta tai kaunokirjallista luomusta, herää halu tietää enemmän maastosuhteista, vesistöistä, kylistä ja kaupungeista. (Magalhaesin tai Cookin matkoja on helpoin hahmottaa pallokartasta, jolla siis silläkin on edelleen paikkansa pöydän-kulmalla.) Jonkin jokireitin kulkua on mukavin tarkkailla tällaisesta isokokoisesta kartastosta. Luettava kirja on viereissä ja siitä voi tarkistaa paikannimien kirjoitusasut ja kertojan kuvauksen alueesta. Kelpo kartastoa täydentää sitten perinteinen tietosanakirja (vaikka Wikipediakin on keksitty). Eräs parhaimpia puolita oikeissa kirjoissa (vaikka sähköiset lukulaitteet on keksitty) on niiden riippumattomuus käyttöympäristöstä. Oikea kirja toimii aina kuten lyijykynä - niissä on jotain arkaaista turvallisuutta. Oikeat kirjat ja oikeat kartat saavat lukijan paneutumaan rauhassa aineistoon. Ne ovat yht'aikaisesti esillä ja hahmotettavissa, eikä tule kiusausta vilkaista vähän uutisia ja sähköpostia ja oliko forumilla jotain kiinnostavaa. Kaiken kehumisen lisäksi Tammen Suuri Maailmankartasto on naurettavan halpa!

Tiainen Marja-Leena

Päin mäntyä

TAMMI, 2010, 302s.

ISBN: 978-951-31-5692-3

Espoolaisen pojan kasvutarina huumeitten houkutuksista luonnon helmaan. Marja-Leena Tiainen on onnistunut luomaan erittäin uskottavan tarinan.

Aiheen valinta on peräti rohkea. Kirjan päähenkilö on trendikkään, menestyvän isänsä kanssa hakauksiin joutuva citynuori. Kiskaistakseen itsensä irti epämääräisistä kavereistaan ja määräilevästä isästään Miro lähtee Pohjois-Karjalaan metsäkouluun.

Henkilögalleria on monipulinen ja vakuuttava. Kuvaus maaseudun nuorista ja heidän harrastuksistaan on erinomaista luettavaa. Kirjailija käsittelee ongelmia moraalisoimatta. Öykkäristäkin löytyy parempi puolensa, näennäisesti karussa kaverissa asuu pehmeä sielu, pelihimo riepottaa yhtä, vauhtisokeus toista. Tiainen tyyli tuo jollakin selittämättömällä tavalla mieleen Antti Hyryn lyhyen lauseen pohtivuuden. Kerronnan aitous on peräti kiitettävää ja kirja soveltuu hyvin myös teinin vanhempien luettavaksi ja opiksi.

Nyt pitää lähteä väittelemään tohtoriksi

Virpi Yliraudanjoki

Taksi pysähtyy yliopiston pihalle. Maksan kyydin ja olen hetken hiljaa. Totean taksimiehelle, että nyt pitää lähteä väittelemään tohtoriksi. Taksimies on hetken hiljaa kanssani.

-Tsemppiä.

-Kiitos.

Tunnelmassa on jotakin hyvin kaurismäkiläistä. Niukat repliikit, joiden sisään kätkeytyy suuri pala elämää. Iso urakka on takana. Ja toinen vielä odottamassa. Kävelen kylmissäni yliopiston aulaan ja katselen hetken ympärilleni. Tunnen olevani osa jotakin, jonne olen ollut matkalla viimeiset vuodet. Nyt se hetki on käsillä. Tässä. Olen ihmeen levollinen, vaikka jännityksen aallot kuljettavat välillä mukanaan.

Kahvia ja teetä. Sämpylöitä ja keksejä. Yritän juoda teeni maltillisesti, vaikka mieli huutaa jo väittelemään.

Emmekö jo voisi siirtyä luentosaliin kaksi? Ajatukseni harhailevat luentosalista Itä-Suomeen. Väitöstilaisuuden kustos istuu vasemmalla puolellani. Hän syö sämpyläänsä rennon oloisena, kaikessa rauhassa. Tuijotan hetken lautasella olevia sämpylöitä, jotka tuntuvat tuijottavan takaisin. Ei mene sämpylä alas. Ei. Tapaan vastaväittäjäni ensimmäistä kertaa. Olemme muodollisen kohteliaita ja pienimuotoinen keskustelumme etenee kovin luontevasti. Tunnistan niukan ja eleettömän tunnelman tutusta elokuvasta. Kaikki se on harhaa, sillä pinnan alla tuntuu olevan elämää suurempia asioita.

-Nyt voidaan lähteä.

Kävelemme luentosaliin kaksi. Salin ilmastointi on erinomainen. Olen kylmissäni. Saliin on tuotu ihastuttavia kukkia. Oranssia. Imen väriä itseeni. Lektion aikana katson välillä kuulijoita. Ajatus pyrkii saman tien vapaaksi, joten yritän kurittaa katsettani.

Kuljen käsi kädessä luokattoman lukion, metodologian ja sukupuolitietoisien ihmisyyden kanssa. Kuljemme yhdessä hyvän tovin. Käteni ovat jääkylmät, mutta mieli pysyy levollisena. Kaikki kääntyy kiintoisaksi, kyseleväksi keskusteluksi, jossa minulle annetaan tilaa perustella tekemiäni ratkaisuja. Vastaväittäjäni on antanut minulle lahjan lukemalla tutkimukseni perusteellisesti.

-Kiitos sinulle. Tämä päivä jää sydämeeni lämpimänä. Kannan tätä muistoa koko elämäni.

-Kiitos myös sinulle.

Yliraudanjoki, Virpi

Feministinen etnografia luokattomassa lukiossa

Tarkastelen tutkimuksessani, miten arjen käytännöt ja koulun rakenteet vaikuttavat pohjoissuomalaisen luokattoman lukion toimintaihanteen rakentumiseen.

Tutkimuksen lähtökohtana on luokattoman lukion rakennemuutos. Arjen käytännöt ja koulun rakenteet kohtaavat kokemusten, tunteiden ja vallan risteyssä, jota pohdin luokattomuuden toimintaihanteen näkökulmasta. Kuvaan ja kyseenalaistan tutkimuksessani lukiolaisten sukupuolen tyyliä – erityisesti niitä käytäntöjä ja järjestyksiä, jotka sopeuttavat tyttöyteen. Avaan feminististä etnografista metodologiaa ja otan osaa tutkimusparadigmaa koskevaan diskurssiin tukeutuen tutkimukseni tieteenfilosofiin lähtökohtain. Feministisen etnografian metodologia perustuu todellisuuden ja tiedon liittoon, johon merkitykset kiinnittyvät, mutta jossa samalla jää tilaa uusille merkityksille.

Kohdekoulu on pohjoissuomalaisessa kaupungissa oleva keskikokoinen, Lapinkulman lukio. Tutkimuksen metodologiana on feministinen etnografia, ja aineisto on kerätty havainnoiden, haastatellen ja kirjoitelmia keräten vuosina 2001–2003. Olen kerännyt tutkimusaineistoa tutustumisvierailuista vuonna 2001, varsinaisessa kenttätöyssä vuonna 2002 ja kenttätöyn loputtua vuonna 2003. Aineisto on analysoitu tutkimusta varten sovelletulla fenomenologis-hermeneuttisella metodilla, jossa tutkimuksen teoreettinen viitekehys tarjoaa merkityksiä, joiden perusteella voidaan analysoida ja tulkita kokemusten, tunteiden ja vallan risteymää.

Lapinkulman lukion luokattomuuden toimintaihanteen muotoutuu tilojen, kontrollin ja ajan järjestyksissä sekä arjen käytännöissä. Näihin Lapinkulman opettajakunta on velvoitettu sopeuttamaan lukiolaiset. Tilojen järjestykset tarkoittavat tutkimuskoulun konkreettisia tiloja, joissa on erilaisia käytäntöjä ja joissa määritetään kuuliaisen lukiolaisen, ylioppilaan ja kansalaisen asentoa myös sukupuolistuvasta näkökulmasta. Lukiolaisille tarkentuvien sukupuolen tyylien perusteella poikia ymmärretään ja tytöiltä odotetaan kiltteyttä, kypsymättä ja tottelevaisuutta. Kontrollin järjestykset ovat valvovia arkisia käytäntöjä, jotka luovat tutkittavan koulun luokattomuuden toimintaihannetta. Ajan järjestykset kiinnittävät koulun toimintaihanteen ajallisiin käytäntöihin.

Ne tutkittavan koulun järjestykset ja arjen käytännöt, jotka rakentavat luokattomuuden toimintaihannetta, eivät täysin vastaa lukion rakennemuutoksen mukaista aitoa luokattomuutta. Tutkimuksessani korostuu, että sukupuolittunutta koulukulttuuria tulee problematisoida pyrittäessä kohti tasa-arvoista koulua.

Avainsanat: luokaton lukio, feministinen etnografia, (ruumiin)fenomenologia, valta, tieto, todellisuus, sukupuolen tyyli, kirjoittaminen, poeettinen

Skaffari Pia

**Rajat ylittävä prostituutio.
Tutkimus naisten kokemuksista
pohjoisen itäprostituutiossa**

Acta Universitatis Lapponiensis 185

Laajuus: 354 s. Julkaisuvuosi: 2010
ISBN: 978-952-484-377-5

Kustantaja: Lapland University Press / Lapin
yliopistokustannus

Pia Skaffarin väitöskirja pohjoisesta prostituutiosta on ansiokas tutkimus yhteiskunnallisesti merkittävästä aiheesta. Venäjältä saapuneen prostituution muoto poikkeaa yleisestä prostituutiokäsityksestä. Naiset eivät ole niinkään seksityöläisiä vaan ennemminkin keikkatöissä käyviä tavallisia naisia jotka Neuvostoliiton romahduksen aiheuttama yhteiskunnallisen suojaverkon hajoaminen on ajanut hakemaan ansiotuloja ainoalla mahdollisella tavalla. Skaffarin tutkimus antaa äänen naisille, jotka ovat ahdingossa ilman omaa syytään. Vaihtokaupassa on hämmästyttävän reiluja ja toista osapuolta kunnioittavia piirteitä, joita ei yleensä prostituutioon yhdistetä.

Skaffarin tutkimus on oivallinen esimerkki hyvin tehdystä työstä. Se on kielellisesti sujuvaa tekstiä, ilmaisultaan täsmällistä ja rakenteeltaan selkeä.

Mikko Uola

**Vallankumouksellisia, vakoilijoita ja aseveljiä
Myyttejä ja tosiasioita Lapin historiasta
1910-luvulta 1940-luvulle**

Minerva, 2010, 588s.
ISBN: 9789524923750

Mikko Uolan laaja tutkimus Lapin lähihistorian myyteistä on kiehtovaa luettavaa erityisesti pohjoisen asukkaalle. Parhaimmillaan teosta lukee kuin seikkailukirjaa. Monia tapauksia on kerrottu ja kerrattu tiettyjen aikaansa sidottujen suodattimien läpi. Uola murtaa myyttejä kronologisessa järjestyksessä alkaen Kilpisjärven pamauksesta. Tuo pommarijääkärien suorittama tihutyö on saanut tarunhohtoa aikanaan mukana olleiden muisteluksissa niin sanotussa valkoisessa kirjallisuudessa. Uola on käynyt läpi asiakirjat ja kirjoitukset tuoden esille parhaimman mahdollisen totuuden. Sisällissodan katkerat ajat saavat valaistusta ja ehkä myös huuhtovat muistojen mustaa muraa vähemmäksi. Samoin Laskikapinan nimellä tunnettu kahinointi, joka on muovaantunut parhaimpia paloja uusintavassa kerronnassa ihmeelliseksi seikkailuksi, saa selkeät taustat ja tekijät. Saksalaisajasta on useita tapauksia jotka kuvaavat ihmisiä viroissaan ja ystävinä keskenään.

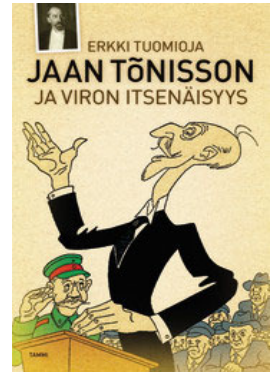
Lappi on ollut kiivaankin poliittisen kiinnostuksen kohteena moneen otteeseen. Uolan tutkimukset ovat kaivaneet esille monipuolisen historiakokonaisuuden, joka on varmasti yksi tärkeimpiä teoksia mitä Lapista on kirjoitettu.

Erkki Tuomioja

Jaan Tõnisson ja Viron itsenäisyys

TAMMI, 2010, 352s.
ISBN: 978-951-31-5731-9

Jaan Tõnisson ja Viron itsenäisyys on vahva henkilöhistoria asian tuntijan kynästä. Erkki Tuomiojan kirjoittaessa sukunsa historiasta kertovaa Häivähdys punaista teosta nousi Jaan Tõnisson esille useaan kertaan. Viron itsenäisyyden historian alkuvaiheissa Tõnisson oli useaan otteeseen valtion johdossa ja sittemmin, Konstantin Pätsin ja Johan Laidonerin noustua diktatooriseen asemaan, käytännössä ainoa oppositiovaikuttaja. Teos antaa valaisevan kuvan Viron kehityksestä semokratiaan ja yllättävästä romahduksesta Euroopassa tuolloin niin yleiseen patrioottiseen taantumukseen. Tuomiojan teos on merkittävä lisä viime vuosisadan tapahtumien kirjastajana.

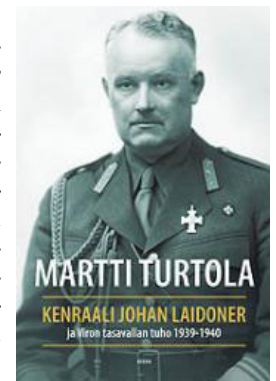

Martti Turtola

**Kenraali Johan Laidoner ja
Viron tasavallan tuho 1939-1940**

OTAVA, 2008, 260s.
ISBN 978-951-1-22737-3

Erittäin hyvä pari Jaan Tõnissonille on Martti Turtolan Johan Laidoner elämäkerta, joka kuvaa vastapuolen tekoja ja vaikuttimia. Turtola on paneutunut aiheeseensa samalla pietetillä kuin Tuomiojakin. Kumpikin tutkija on saanut käyttöönsä aiemmin suljettuja arkistoja. Turtola mainitsee kirjassaan löytäneensä uusia dokumentteja, jotka osin asettavat hänen aiemmat tulkintansa Konstantin Päts elämäkerrassa kyseenalaisiksi.

Kaksi erinomaista tutkijaa ja lahjakasta kertojaa, jotka näyttävät puolueettoman tarkkailijan silmin lähihistorian vaietetut sivut.

MEÄNMAAN FILOSOFII - HILJASUUS

Meänmaa oon hiljasuuen maa. Se oon seinätön paikka.

Hiljanen iltavieras oon hyvä eksämppele Meänmaan hiljasuuen filosofiistä. Se tuli, istu oven vieressä, jako hiljasuutta olemalla vaiti monta tiimaa, seuraili talonväen iltatöitä, nousi, meni pöythään, pani lakin polvele, joi kahvikupin ja meni takasi isthuun hiljaa kunnes lähti sanoen: ”Hyästi, tässä oli mukava istua!”

Viehraasta jäi hiljasuuen kirjotus ko riekon jäljet lumheen.

Hiljasuus oon iso filosooffinen asia, jota löytää kaikkialta mailmasta. Meänmaan filosooffiset perustat ja linjat oon universaalisia. Kreikankielen sana *hesychia* (hiljasuus) sisältää kokonaisen mailmannäkemyksen. Hiljasuussa ihminen viisastuu. Hiljasuutheen ei kuulu turhat porinat eikä mieltä hajottavat hälinät. Tyhjänaurajat ei Meänmaata tunne.

Hiljasuussa ihminen näkkee kauemas ko kaupunkin keskellä huitova tuulenpyytäjä. Hiljasuus oon tie, joka kulkee sisäle käsin, jossa kohtaa oman ittensä, ja joka tuntee ittensä, se tuntee kans toiset. Meänmaassa oon syvälinen ihmistuntemus.

Hiljasuus johtaa syämen puhistuksheen ja rauhaan, ihmisen mieli kirkastuu niin, ette se saattaa panna turhat asiat syrjhään ja keskittyä tarpheelisheen. Hiljasuuen kolmanella tikapuula ihminen jopa näkkee Luojansa. Meänmaassa oon useasti toistettu vuorisäärnan sanoja: ”Autuaita oon puhassyämiset, ko net saava nähjä Jumalan.” Mie eppäilen, ette tällä oon tarkotettu jotaki paljon enämpi ko kuvalista puhetta. Harry Martinsoni kirjottaa Gondwanan rannoista, joita hiljaset aalot pyhkivä. Tarkotti varmasti ihmisen mieltä, sitä huonetta jolla ei ole seinä. Meänmaa oon filosooffisesti Gondwanan maata.

Meänmaan filosofii oon suurta. Paulaharjun kirjassa oon kuva miehestä, joka istuu hirsitalon korkeila porthaila. Mies oon nimeltä Mooses ja se oon tietäjä.

Mistäs Meänmaan tietäjät oon saahneet tionsa? Vastauksen mie löyän suuresta Kreikan filosofiistä. Mooses-tietäjä ei ollu käynny kouluja, mutta mikhään primitiivi ihminen hään ei ollu. Se tiesi asioita, jotka olit oppinheile piilossa. Se hallitti linnunratan salat ja se se tiesi mitä emätalven merkit tulevalle kesäle tuova. Se tunsu ihmisen syämen liikheet ja se tiesi enämpi Jumalasta ko maan oppinheet teoloogit. Tätä tietoa sanothaan ”tietheitten tietheeksi”.

Yks Meänmaan tietäjä sano mulle: ”Kuule, Pänktti, katto tarkoin mitä se oon kaikki mitä sie kohtaat. S’oon aina parempi eppäilä vähäsen ko uskoa liikaa. Ko sie hiljasuussa kattot asiat niin sie pysyt tasapainossa.”

Tämän saman asian olis joku muinaiskreikkalainen filosooffi saattanu sanoa.

Eikös Meänmaan liikutukset ole hiljasuuen vastakohta? Niin saattaa vaikuttaa ulkopuolisille, mutta mie olen huomannu, ette hiljasuuen filosofiin päämäärä oon liikutus, kreikankielelä *ekstasis*. Liikuttunnu ihminen oon ulkonaisesti liikkuva, mutta sen sisin saattaa olla likelä tietämisen korkeinta astetta, mikä oon näkeminen, kreikaksi *theorein*, josta sana ”teorii” tullee.

Mie olen joskus kysynny ihmisiltä mitä het oon liikutuksissa kokehneet. Jokku oon puhuhneet äärettömästä kauhneusta, toiset oon suushaan maistanheet ihanuutta, jopa paratiisin haijuja oon hengittänheet. Ihmeelisen valon moni oon nähny ekstaasissa.

Ko liikutuksissa ollu tullee takasi tavalisheen toelisuutheen se havattee, ette liikutuksen ympärillä oon seinät. Niitten ulkopuolela ei saata selittää missä oon käynny ko se paikka jossa kävi oon selittämätön.

Meänmaan syvviin filosofii on vaitelias. Se katkasee pännän ja sulkee suunsa ko se tietää, ette jos ekstaattisen filosofiin päästää kirkastetun mielen ulkopuolele siitä tullee tyhjänaurajitten markkinatavaraa.

Meänmaan filosofii virtaa samoista lähtheistä ko kreikkalainen. Minusta huimaavaa, ette mailman suuriimat filosooffit, Platonista lähtien puhuva samoista asioista ko Meänmaan Mooses, tietäjä, joka pani silmät kiini ko halusi nähjä ja tukki korvat ko hääty kuunela.

foto: www.sirillus.se

Esko Valtaoja ja Juha Pihkala Tiedän uskovani, uskon tietäväni - Keskustelukirjeitä

Minerva, 2010, 280s.
ISBN: 9789524924047

Tiedän uskovani, uskon tietäväni on 'keskustelukirja' kahden oppineen herran välillä. Kirja valittiin vuoden kristilliseksi kirjaksi vast'ikään. Pihkalan ja Valtaojan edellinen vastaava teos, *Nurkkaan ajettu Jumala?*, valittiin aikanaan vuonna 2004 niin'ikään vuoden kristilliseksi kirjaksi. Mitä on mahtanut olla muu 'kristillinen' kirjallisuus? Mielestäni teos ei ole mitenkään alleviivastusti kristillinen tai uskonnollinen - toki perimmäisiä kysymyksiä ruoditaan.

Kirja on ajoittain hyvin intiimi ja siten se pinnallisesti katsoen tyydyttää tirkistelyn halua. Kirjoittajat pureutuvat mitä ankarimpiin eettisiin kysymyksiin avoimin mielin. Juha Pihkalan teologinen koulutus näkyy taitavassa argumentaatiossa ja loogisessa perustelussa. Esko Valtaojan luonnontieteilijän opit läiskivät faktoja pöytään kuin ramimies korttipöydässä. Kumpikin on sanankäyttäjänä ilmeikäs ja huolellinen - laaja lukeneisuus loistaa väittelyssä.

Väittelijöiden näkemykset lähenevät usein toisiaan melkein konsensuksen asteelle, mutta aina on jokin periaatteellinen erimielisyys. Lähtökohtien erilaisuus johtaa toisistaan poikkeavaan päättelyyn eikä lukijasta ole tuomariksi nostamaan kummankaan hanskaa ylös voiton merkiksi.

Keskustelukirja on juuri syvällistä, totuudellista filosofointia perimmäisten kysymysten äärellä. Suosittelen sitä oheislukemistoksi logiikan ja argumentaation sekä retoriikan kursseille.

Onnittelin herroja Vuoden kristillinen kirja palkinnosta ja pyysin heiltä lyhyet perustelut, miksi filosofian harrastajan tulisi perehtyä teologiaan ja tähtitieteeseen.

Lyhyet perustelut?

Stephen Hawking hehkuttaa uuden kirjansa *Grand Desingn* alussa, että filosofia on kuollut – vain luonnontiede elää. Olen eri mieltä –en luonnontieteen elämisestä, vaan filosofian kuolemasta. Mielestäni keskusteluni Esko Valtaojan kanssa on osoittanut, että luonnontiede, erityisesti kormologia, mutta myös kaikkien herättää melkoisia filosofisia kysymyksiä, joiden olisi tarpeen askarruttaa myös luonnontieteilijöitä.

Uskonto on keskustellut filosofian kanssa läpi vuosituhansien, ollut sen kanssa syvässä vuorovaikutuksessa. Uskon ja uskonnon on käytävä keskustelua myös luonnontieteiden kanssa –ja siinä ei voi myöskään välttää filosofoimista.

Juha Pihkala

Sokrates sanoi jotain sen tapaista, että on mahdotonta oppia tuntemaan kunnolla sie-lun olemus ellei tunne maailmankaikkeuden olemusta. En oikein ymmärrä, kuinka kukaan voi sanoa olevansa filosofi, ellei hänen peruskoulutukseen sisälly ainakin fysiikan, biologian ja tähtitieteen alkeet.

Kulunut vuosisata on ollut luonnontieteiden voittokullua, ja siinä sivussa filosofia on pudonnut kokonaan kelkasta. Moraalifilosofialla on merkitystä tämän päivän maailmassa, mutta en ole pitkän urani aikana kohdannut ensimmäistäkään luonnontieteilijää, joka olisi kiinnostunut filosofiasta tai pitäisi sitä peräti hyödyllisenä tieteen edistymisen kannalta. Jo tämän pitäisi havahduttaa jokainen filosofian opiskelija miettimään, mitä oikein pitäisikään maailmasta tietää - noin alkajaisiksi, ennen kuin alkaa työkseen filosofoimaan.

Esko Valtaoja

Ett land utan historia

Jag brukar mycket sällan tänka på Matti Vanhanen mera. Jag måste säga att jag har nästan glömt bort hans textmeddelanden, hans rättegångar, hans semi-idiotiska leendet när man ställer en svår fråga till honom.

Det är bara en tv-nyhet som fortfarande dyker upp i mina drömmar. Det hände någon gång på 2000-talets slut: Matti Vanhanen sitter allena i presidiet på Nordiska statsministermötet. Alla hans kolleger är borta, han sitter och stirrar i taket, hans min liknar en död strömmings min i nätet. Var är de andra nordiska statsministrar? Jo, de står i korridoren och skrattar och pratar med varann och har det roligt tillsammans.

Matti var ensam där. Inte ens ett textmeddelande kunde avbryta hans kosmiska ensamhet.

Det är självklart att i EU-världen måste det finnas språkkunniga ministrar, det räcker inte att statsministern kan någon slags pidgin-bryssel-engelska.

Minnesbilden om vår ensamma Vanhanen dyker fortfarande upp av en viss orsak: den symboliserar ett folk utan ett förflutet; det nya, historielösa Finland. Ett land, som har uppstått ur askan i andra världskriget, där man bara talar finska och där historia är skriven enbart på finska.

Det var ju hårda bud när våra vita ideologer försökte skapa den entydigt finska staten på 1920-talet. Man försökte helt och hållet glömma i historiens dunkel sådana småsaker som minst 600 år gamla vänliga förbindelser med Sverige. Man började plötsligt överbetona den finlandssvenska överklassens elakhet och koloniserande karaktär.

Det var säkert ansträngande att få Sibelius' och många andras modersmål förvrängt till finska. Det var hårt att tillintetgöra all kosmopolitism och internationalism som hade mått bra i Finland. Plötsligt hade vi i handen ett enformigt, enspråkigt Finland, som hade skapats av Lalli och Jaakko Ilkka. Sagor blev verklighet som det hörde till i nationalromantiken redan i 1800-talets början.

Vi lever inte mera på 1920-talet kan man lätt påstå. Men förståelsen om Sveriges och Finlands gemensamma historia har inte kommit tillbaka. Romantiska finnar skulle kunna vara hur stolta som helst över den äventyrliga ståtliga stormakts-historia om de medgav att Finland som en vital del av Sverige har förr varit en stormakt.

Men det går inte. Fördomar som härstammar från förekrigstiden lever fortfarande bra. Finnarna vill lära sig enbart engelska. Att lära sig svenska och bekanta sig med vår gemensamma kultur med övriga Norden, det sägs vara bara ett hinder för att lära sig ryska eller något annat språk.

Kan man inte mera lära sig mera en ett språk på en gång? Jag läste fyra språk i skolan plus spanskan i arbetarinstitutet; det var inte omöjligt.

Fast man inte skulle vilja lära sig många språk kunde man väl läsa sitt eget lands historia och tänka på en sak: man hör till någonstans. Någonstans ifrån har matvanor, seder, arkitektur och religion kommit också till Finland. Lalli eller Matti har inte hittat på själv allt.

Historielösheten är en allvarlig sjukdom som går att bota ganska lätt: genom att läsa lite böcker.

KIRJAESITTELY

Niilo Nikkonen

Muukalainen Rantaruotsissa

Ruusuvuori, Juha

Sjöström Leif (kuvitus)

WSOY, 2010, 218s.

ISBN: 978-951-0-36759-9

Juha Ruusuvuori seikkailee oudoissa ympyröissä rantaruotsien parissa. Klassisen matkakirjan rakennetta mukaillen Ruusuvuori kertoo Pohjanmaan rannikon ruotsinkielisen väestön asuinalueesta ja sen asukkaista. Ruusuvuori ei ole ensi kertaa pappia kyydissä, sillä rantaruotsia hän on tutkinut lähes kulttuuriantropologisesti kirjassaan Muukalainen muumilaaksossa. Jotkut muistavat ehkä myös Pahasian matkaoppaat Lappiin ja Savoön joiden ote oli kulttijulkaisulle ominaista irrotteltua.

Matka rantaruotsien pariin alkaa kielirajan lähestymisellä saaden jonkinlaisen initiaation metatunnelman. Tutkimusmatkailijamme tapaa alkuasukasoppaan, jonka avulialla opastuksella kuljetaan kohti pohjoista. Matkakirja pyrkii hälventämään ruotsinkielistä väestöä yleisesti leimaavia kliseitä. Pohjalainen yritteliäisyys on samaa kielirajan molemmin puolin ja paljolti samaa on elinkeinorakennekin. Rannikolla tosin nousevat esille merenkulun ja kalastuksen pitkät perinteet sekä raskas perusteollisuus. Samaa uskonnollisuutta myös esiintyy ja itsetietoisuutta. Samoin on lähdetty Amerikkaan ja häjylytkin. Kieli on erilainen, jopa niin erilainen, että ruotsinkielinenkin tarvitsee tulkia kuten Närpiössä. Alkuasukasopas Leif Sjöströmin loistavan ilmeikkäät piirrookset kuvittavat kirjaa mainiosti kertoen monesti enemmän kuin mihin teksti yltää. Sjöströmin panos on hyvin tasavahva Ruusuvuoren kanssa saaden kirjan olemaan paljon enemmän kuin lukukokemus; se on moniulotteinen - multimediaalinen. Kertovan matkakirjaosan lisäksi kirjassa on pieniä anekdootinomaisia kommentteja sivujen alareunassa elävöittämässä historiaa. Tiedollista puolta kasvattavat tietoisut laajentavat teoksen antia.

